

ΓΥΝΑΪΚΕΣ απέναντι στον εγκλησμό

η ιδιαίτερη συνθήκη
της γυναικείας φυλάκισης

ΓΥΝΑΪΚΕΣ απέναντι στον **εγκλήσιμό**

*η ιδιαίτερη συνθήκη
της γυναικείας φυλάκισης*

Ιούνης '11

κατάληψη πατησιών 61 & σκαραμαγκά

Η έκδοση της μπροσούρας έγινε στα πλαίσια της εκδήλωσης «*γυναίκες απέναντι στον εγκλεισμό*» που πραγματοποιήθηκε στην κατάληψη το διήμερο 10 και 11 Ιούνη 2011. Στην ηλεκτρονική της μορφή, μπορείτε να την κατεβάσετε από την ιστοσελίδα της κατάληψης:

pat61.squat.gr

Εισαγωγή

Τα πιο όμορφα ψέματα συνήθως τέμνονται στο σημείο που εμφανίζονται σαν απόλυτες αλήθειες

Ο λαϊκισμός, το ιδεολόγημα που αναπτύσσεται σαν αντιδραστική αλήθεια καταργώντας ταυτόχρονα όλες τις ιδεολογίες, είναι η τομή μεταξύ ανθρώπων που καθολικά γειώνονται όχι από την κοινότητα των επιλογών τους αλλά από τη διάρκεια των αντιφάσεων τους. «Δεν υπάρχει κράτος». Η ετυμηγορία που συσπειρώνει αριστερούς και δεξιούς, ανένταχτους και υποψιασμένους, ανυποψίαστους και βολεμένους.

Είναι βέβαιο πως οι ίδιοι άνθρωποι, εάν συγκεκριμενοποιήσουν τα θέλω τους, εάν οπλίσουν τις επιθυμίες τους, εάν απλώς επιχειρήσουν να διαβάσουν αδρά ο ένας πίσω από τις γραμμές τα λεγόμενα του άλλου, τότε η σύγκριση ταξικών και κοινωνικών συμφερόντων θα πάρει τη μορφή εμφύλιας αντιπαράθεσης.

Ο λαϊκισμός υποβόσκει σε κάθε σφαίρα της οργανωμένης από το κράτος κοινωνικής ζωής.

Στο μικρόκοσμο της φυλακής “προοδευτικοί” και “συντηρητικοί” συγκλίνουν σε μια ψευδαίσθηση που τείνει να καθιερωθεί σαν ρεαλισμός.

“Δεν υπάρχει σωφρονισμός”

Για άλλη μια φορά η μεταφυσική απουσία του κράτους, αυτή τη φορά στο περιβάλλον της φυλακής έρχεται να επισφραγίσει τον παραπάνω ισχυρισμό παραγνωρίζοντας το σωφρονισμό που αναπτύσσεται παράλληλα με τη φιλοσοφία του καπιταλιστικού τρόπου σκέψης.

Σωφρονισμός λοιπόν υπάρχει σύμφωνα πάντα με τα δεδομένα του καπιταλιστικού τρόπου σκέψης. Είναι ο σωφρονισμός της εθελοδουλίας και της υποτακτικότητας, ο συμβατικός τρόπος αντίληψης και ανάλυσης των δεδομένων, η παραπληροφόρηση από τα κυρίαρχα μέσα μαζικής προπαγάνδας που αποτελούν τη βασική πηγή ενημέρωσης.

Η βία των πειθαρχικών ποινών και ο βιασμός του κολπικού ελέγχου που συνοψίζει όλα εκείνα τα στοιχεία που συνθέτουν την ολοκληρωτική διάσταση της βαρβαρότητας.

Η ηρωίνη και τα ψυχοφάρμακα για την αποδόμηση της προσωπικότητας των κρατουμένων και την εξάρτησή τους από την υπηρεσία.

Η πίστη στη θρησκεία σαν η μοναδική πλέον λύτρωση από το χρόνιο αδιέξοδο του εγκλεισμού. Η εξαγορά της ελευθερίας με “μεροκάματα ελευθερίας”. Ο εκβιασμός

δηλαδή της αλλοτριωμένης εργασίας και η εσωτερίκευση της ηθικής της.

Οι τρόποι που οι κρατούμενοι/ες σωφρονίζονται διαφέρουν ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του καθενός και της καθεμιάς. Ανάλογα με τα εκάστοτε διακυβεύματα που τίθενται. Ανάλογα με τον ψυχισμό, τους φόβους, την εσωτερική δύναμη που διαθέτουν.

Για τα καθεστώτα, ο σώφρων άνθρωπος είναι εκείνος που δεν τόλμησε να αμφισβητήσει εμπράκτως το μονοπώλιο της βίας του κράτους, εκείνος που συμβιβάστηκε με τη νόρμα των “ορθών νομοθετημάτων” και της αστικής ηθικής.

Για τους απολογητές του συστήματος, σώφρων είναι αυτός που παραδίδει τα «όπλα» του στο καθεστώς υπογραμμίζοντας το μάταιο του αγώνα, εκείνος που συμμετέχει στην “κοινωνική αυτοθυσία” με στόχο την οικονομική ανοικοδόμηση της χώρας ενώ γνωρίζει ότι η διεφθαρμένη ελληνική κυβέρνηση είναι άμεσα συνεργαζόμενη με την Τρόικα. Ο λογικός άνθρωπος, για τους κρατούντες, είναι ο άβουλος, ο εθελοντής, ο παρτάκιας. Αυτός που όταν αποφυλακιστεί θα έχει εκπαιδευτεί στις αξίες της ρουφιανιάς, του βολέματος και της υποταγής σε “άνωτερους”.

Η φυλακή είναι οικονομική μπίζνα

Η εισαγωγή ναρκωτικών αποτελεί επικοινωνιακά τον άσσο στο μανίκι για την υπηρεσία των φυλακών. Με αυτόν τον τρόπο μια επιχείρηση οικονομικού ενδιαφέροντος που αδιαμφισβήτητα αφορά τόσο άμεσα τους κρατούντες, έχει καθιερωθεί σαν η βασική αιχμή καταστρατήγησης των δικαιωμάτων που έχουν κατακτηθεί με αγώνες. Η αξιοποίηση της ηρωίνης από τους κρατούντες δεν εξαντλείται στο κατασταλτικό πλαίσιο της “αντι-εξέγερσης” αλλά επεκτείνεται αφού αποτελεί τη βασική οικονομική δραστηριότητα μέσα στο σύστημα της καπιταλιστικής κερδοφορίας.

Οποιαδήποτε μορφή ουσίας απειλεί να χαλάσει το μονοπώλιο της διοχέτευσης και τον έλεγχο της **υπηρεσιακής πρέζας** στη φυλακή σημαίνει τον κίνδυνο για τους κρατούντες.

Γι’ αυτό όσοι και όσες είναι ύποπτοι/ες για εισαγωγή ναρκωτικών στις φυλακές αντιμετωπίζονται σαν τους χειρότερους εγκληματίες, επειδή τολμούν να διεκδικήσουν το μονοπώλιο της πρέζας από τα χέρια της υπηρεσίας. Γι’ αυτό υπόκεινται σε βασανιστικούς ελέγχους κατά τη διάρκεια επιστροφής τους από άδειες ή δικαστήρια.

Όμως η υπηρεσία της φυλακής μέσω μιας άλλης βιομηχανίας κέρδους –εκείνης των ψυχοφαρμάκων– κρατάει των εγκλειστο-χρήστη διαρκώς εξαρτημένο από τις υπηρεσίες της. Τα πρώτα σε πωλήσεις φάρμακα σε όλο τον κόσμο εξασφαλίζουν τον υπαρξιακό ακρωτηριασμό του εγκλειστού πληθυσμού και επιβάλλουν τον ολοκληρωτικό έλεγχο του καθεστώτος σε κάθε έκφανση της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Εκατομμύρια συνταγές χορηγούνται προκειμένου να καλύψουν τις ανάγκες των φυτοποιημένων εγκλειστών. Εκατομμύρια συνταγολόγια χορηγούνται με σκοπό τον υπερπλουτισμό των οικονομικών ελίτ και της δίψας τους για άπληστο κέρδος.

Εάν μπορούσαμε να σκηνοθετήσουμε τη ζωή των εγκλειστών στις φυλακές, σίγουρα η πιο ζοφερή στιγμή είναι γύρω στις 19:00, όταν σκοτεινιάζει και η αντίστροφη

μέτρηση για το κλειδαμπάρωμα τους προκαλεί τις τελευταίες νευρώσεις, περπατάνε μαινωδώς πίσω από την κιγκλίδα πάνω-κάτω στον κεντρικό διάδρομο.

Εκείνη τη στιγμή τα μεγάφωνα βοούν: φάρμακα! φάρμακα! όλα εγκαταλείπονται και η φυλακή μετατρέπεται σε σοκάκι της Ομόνοιας με τη μόνη διαφορά ότι ενώ για τα ίδια φάρμακα έξω διώκεσαι ποινικά, στη φυλακή σου τα παρέχει το ίδιο το κράτος με απώτερο σκοπό να σε καθιερώσει στο πελατολόγιο του “σωφρονισμού της ομαλότητας”.

Στο ίδιο πελατολόγιο η φυλακή επιχειρεί να εντάξει μέσω των “μεροκάματων ελευθερίας” μια μερίδα των κρατουμένων η οποία συνδράμει κομβικά στη λειτουργικότητα της ανελευθερίας μέσα σε μια φυλακή. Τοποθετούν κάμερες ελέγχου, υψώνουν τις μάντρες της φυλακής, τοποθετούν συρματοπλέγματα. Το κίνητρο για παραγωγικότητα γίνεται ο,τι πιο πολύτιμο στερούν από τον/την έγκλειστο/η: την ελευθερία τους. Αφού οι μέρες εργασίας αφαιρούν χρόνο από το συνολικά επιβαλλόμενο χρόνο έκτισης της ποινής.

Μέσα σε αυτούς τους εκβιασμούς οικοδομούνται οι κατάλληλες συναινέσεις ενώ η φυλακή σαν εργοστάσιο συμπεριφοράς ενσωματώνει στις διεργασίες της το παραβατικό δυναμικό της.

Η φυλακή είναι ακόμα ένα ταξικό έγκλημα. Αφού τα αφεντικά θάβουν μέσα στα τεράστια τείχη τους φτωχούς και τις φτωχές προλετάριους/ες, τους/τις εκμεταλλεζόμενους/ες, τους/τις μετανάστες/τριες, τους απόκληρους και τις απόκληρες του καπιταλιστικού ονείρου. Όλους και όλες όσες έχουν την ίδια μοίρα. Να βρεθούν σε ένα κελί, να σακατευτούν σε ένα «εργατικό ατύχημα», να μείνουν άνεργοι/ες. Όλους όσους και όλες όσες προορίζονται να ζήσουν σαν οικονομικοί σκλάβοι/ες καταδικασμένοι σε αιώνια δυστυχία. Τους «αντιπαραγωγικούς» για το σύστημα, τις επικίνδυνες για την «ηθική» κοινωνία.

Η μέρα εκείνη όμως δεν αργεί που η κοινή θέση εξαθλίωσης θα σπάσει τους διαχωρισμούς και η ατομική μοίρα θα βιωθεί συλλογικά. Τότε, και δυστυχώς τότε και όχι τώρα, η κοινωνία θα συνειδητοποιήσει ότι τα μεγαλύτερα ταξικά εγκλήματα σημαίνουν στυγερές δολοφονίες του προλεταριάτου και σφαγή των ελπίδων του για μια πιο δίκαιη κοινωνία. Τελικά η μοίρα των φτωχών προλετάρων είναι παντού η ίδια. Να υφαίνονται τον ιστό, αργοπεθαίνοντας στα κάτεργα.

Η εξάρτηση των έγκλειστων από την υπηρεσία της φυλακής (αρχιφύλακες, διευθυντές, εισαγγελείς, σωφρονιστικοί υπάλληλοι, κοινωνικοί λειτουργοί) είναι μια σχέση που το σύστημα οικοδομεί συστηματικά και μεθοδικά.

Κάθε σχέση εξάρτησης εμπεριέχει έντονα το στοιχείο του φόβου. Ουσιαστικά η φυλακή οργανώνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να μετατρέπει τον άνθρωπο σε μια δουλική φιγούρα που εξαργυρώνει την αξιοπρέπειά του με χαμόγελα σε δεσμοφύλακες και εκδουλεύσεις για τα αυτονόητα που δικαιούται και το ίδιο το σύστημα τού αρνείται, μέχρι να τον ισοπεδώσει ή να τον δυναμώσει. Έτσι συντηρείται η εσωτερική συνοχή και διατηρούνται οι ισορροπίες σε μια πτέρυγα. Οι κρατούμενοι/ες χάνουν την «συνείδηση του εγκλείστου» υποκειμένου και συχνά ταυτίζουν τα συμφέροντά τους με εκεί-

να της υπηρεσίας.

Αυτό συμβαίνει επειδή η φυλακή διαθέτει και διαχειρίζεται τους απαραίτητους μηχανισμούς για να προσφέρει τις βασικές ανάγκες που προκύπτουν από τις στερήσεις που η ίδια επιβάλλει (άδειες, μεροκάματα). Με αυτούς τους τρόπους η υπηρεσία της φυλακής τους τονίζει διαρκώς ότι την έχουν ανάγκη. Ότι βασική προϋπόθεση για να επιβιώσουν είναι να τα έχουν καλά μαζί τους.

Μέσα στο ζοφερό περιβάλλον της αιχμαλωσίας οι κρατούντες σχεδιάζουν την απόλυτη υποταγή του ανθρώπου στα εγκληματικά σχέδια της εξουσίας. **Διαρκής επιδίωξή τους είναι η κατάδοση, ως πράξη ύψιστης παράδοσης του εγκλείστου στο καθεστώς.** Όσο δε συμβαίνει αυτό, όσο ο/η εγκλειστος/η διατηρεί την ανθρωπιά και τον αυτοσεβασμό του/της, η εκδικητικότητα του καθεστώτος θεριεύει απέναντί του/της. Η βία των πειθαρχικών ποινών, η βία της απομόνωσης, τα μπλε κελιά, η βία των ξυλοδαρμών, δηλώνουν απερίφραστα ότι βασανιστήρια συμβαίνουν στις φυλακές και ας είναι αόρατα για το γυμνό μάτι της κοινωνίας.

Δηλώνουν απερίφραστα ότι μέσα και έξω από τις φυλακές όσο υπάρχουν αγωνιστές και αγωνίστριες που διατηρούν ζωντανή τη σπίθα της εξέγερσης ενάντια στην ανθρώπινη υποδούλωση, η εξουσία θα επιχειρεί διαχρονικά να τους εξοντώσει: ηθικά, ψυχικά, πολιτικά, υπαρξιακά.

Γι' αυτό, ο αγώνας για το γκρέμισμα κάθε φυλακής, είναι αγώνας για την οικοδόμηση μιας κοινωνίας δικαιοσύνης και ισότητας. Μιας κοινωνίας βασισμένης στις αξίες της αλληλεγγύης και της ανιδιοτέλειας.

ιστορική αναδρομή

της συγκρότησης των γυναικείων φυλακών στην Ελλάδα

Το 1823 εντοπίζεται το πρώτο ψήφισμα που προβλέπει ένα σύστημα ποινών για το «παίδεμα» των παραβατών, το λεγόμενο Απάνθισμα Εγκληματικών, το οποίο όμως δεν ενείχε καμία πρόνοια για την κατασκευή φυλακών. Ο Καποδίστριας, 7 χρόνια μετά, εκδίδει ψήφισμα, όπου αναφέρεται η ανάγκη οικοδόμησης φυλακών οι οποίες διαιρούνται σε τμήματα, με τα έξοδα διατροφής των υποδίκων και καταδίκων –πλην των απόρων– να καλύπτονται με δικά τους έσοδα μέσω της εργασίας τους. Σε αυτό λοιπόν το πρώτο νομοθέτημα του ελληνικού κράτους, που αφορά τις φυλακές, δεν εισάγεται η κατά φύλο διάκριση των κρατουμένων –η αναφορά στις γυναικείες γίνεται μόνο ως αναφορά στη σύζυγο.

Η αντιβασιλεία το 1834, τροποποίησε αυτές τις διατάξεις και όρισε τα έξοδα της φυλακής να βαρύνουν τον κρατικό προϋπολογισμό. Καθόρισε τον αριθμό των κρατουμένων ανά κελί ως 3 το πολύ άτομα, καθώς επίσης προέβλεψε και την κατασκευή χώρων εργασίας, πειθαρχικών ποινών, νοσοκομείου και εκκλησίας. Οι ενήλικες θα εργάζονταν με απόλυτη σιωπή και θα καρπώνονταν το ένα τέταρτο της αμοιβής τους και οι ανήλικοι θα εκπαιδεύονταν.

Στα κοντινά χρόνια (31 Δεκεμβρίου 1836) εισάγεται η κατά φύλο διάκριση, για πρώτη φορά, με το διάταγμα του Όθωνα «Περί Σωφρονιστικής Φυλακής». Αιτιολογία αυτής της ρύθμισης είναι η επίτευξη του αυστηρότερου διαχωρισμού ώστε να εμποδίζεται το «αμοιβαίον βλέμμα μεταξύ των αρρένων και των του θηλέως γένους καταδίκων». Πρόκειται λοιπόν για συγκεκριμένη οργάνωση της πειθαρχίας. Η διάκριση των κρατουμένων με βάση το φύλο εφαρμόστηκε με νόμο και υιοθετήθηκε το μεικτό ή Ωβούρνειο σωφρονιστικό σύστημα ή σύστημα της σιωπής. Στις φυλακές όπου εφαρμόστηκε οι κρατούμενοι/ες εργάζονταν μαζί την ημέρα χωρίς να επικοινωνούν λεκτικά, ενώ το βράδυ απομονώνονταν σε ατομικά κελιά.

Η πρώτη αυτόνομη κελιωτή φυλακή γυναικών –οι «κεντρικές γυναικείες φυλακές Αβέρωφ»– ιδρύθηκε το 1900 και ήταν προορισμένη να λειτουργήσει με το σύστημα της σιωπής (Ωβούρνειο). Η υποδομή προοριζόταν να στεγάσει 200 κρατούμενες. Στις αρχές του 1947 μεταφέρθηκαν εκεί από τη φυλακή της οδού Θεμιστοκλέους (πολυκατοικία που είχε μετατραπεί σε φυλακή) επιπλέον κρατούμενες. Οι τοίχοι που χώριζαν αρχικά τα κελιά γκρεμίστηκαν και οι βοηθητικοί χώροι μετατράπηκαν σε θαλάμους κρατουμένων, για να χωρέσουν οι 1200 (!) νέες κρατούμενες.

Ήταν χτισμένες σε σχήμα Π και περιβάλλονταν από έναν ψηλό ορθογώνιο τοί-

χο. Στο εσωτερικό υπήρχε μια αυλή 80x25 στο κέντρο της οποίας υπήρχε ένας φοινίκας και ένα εκκλησάκι. Το μπροστινό μέρος έβλεπε στη λεωφόρο Αλεξάνδρας και εκεί βρισκόταν η κεντρική είσοδος. Τα κελιά είχαν παραθυράκια των 50 πόντων και στο υπόγειο της ανατολικής πτέρυγας (20 σκαλοπάτια κάτω από τη γη) βρισκονταν τα μπουντρούμια των μελλοθάνατων. Επρόκειτο για κελιά που έκλειναν με βαριές σιδερένιες πόρτες και δε διέθεταν ούτε παράθυρο. Οι θάλαμοι ήταν χωρισμένοι σε υποδίκων, ελαφροποινιτιστών (με ποινή 5-20 χρόνια), ισοβιτιστών, μελλοθανάτων (υπήρχαν 3 τέτοιοι θάλαμοι γιατί οι μελλοθάνατες ήταν πάρα πολλές, τα έτη '47-49 η ποινή θάνατος ήταν η πιο συνηθισμένη στα στρατοδικεία), θάλαμος μωρομάνων (όπου βρισκόντουσαν νεογέννητα έως 4-5 ετών με τις μητέρες τους –τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας που δεν είχαν συγγενείς να τα φροντίσουν, στέλνονταν στα ορφανοτροφεία ή έμεναν στο δρόμο). Τέλος οι θάλαμοι του αναμορφωτήριου που οι κρατούμενες τους αποκαλούσαν «πρώτο, δεύτερο και τρίτο νεκροταφείο».

Η σύνθεση των τροφίμων της φυλακής ήταν γυναικές από 12,5 έως 80 ετών. Οι περισσότερες έρχονταν από την επαρχία. Όλες είχαν υποστεί βασανιστήρια ή και βιαιότητας πριν φτάσουν στη φυλακή, γι' αυτό και κάποιες είχαν μείνει σακάτισσες, σοβαρά άρρωστες ή τραυματισμένες. Οι περισσότερες είχαν σοβαρά οικογενειακά προβλήματα: αναφέρονται γυναίκες των οποίων τα ανήλικα παιδιά έμεναν στο δρόμο ή επιβίωναν μόνα τους στο σπίτι γιατί και ο πατέρας τους ήταν στην εξορία ή στις αντρικές φυλακές ή εκτελεσμένος. Άλλες γυναίκες, γριές, που τα παιδιά τους είχαν όλα δολοφονηθεί από την κυβέρνηση ή βρισκονταν σε κάποια εξορία ή κυνηγημένα στο βουνό. Σπίτια και χωράφια καμένα, περιουσίες κατεστραμμένες. Γυναίκες που μετά τη φυλακή δεν είχαν πού να πάνε γιατί τα είχαν χάσει όλα. Γυναίκες που οι άντρες τους τις χωρίζαν γιατί δεν μπορούσαν να τις περιμένουν από τη φυλακή.

Όλες οι κρατούμενες είχαν χωριστεί σε «οικογένειες», ορίζοντας με αυτό τον τρόπο ένα δικό τους τρόπο αλληλεγγύης. Ομάδες των 8-10 γυναικών που ανάμεσα τους υπήρχαν έως 3 αθηναίες με σκοπό να μοιράζονται ισότιμα με τις υπόλοιπες (αυτές που ήταν από επαρχία) ό,τι έφερνε το επισκεπτήριό τους. Το 70% των κρατουμένων ήταν αγράμματες, υπήρχαν όμως και κάποιες μορφωμένες που ένιωθαν το βάρος της ευθύνης να μοιραστούν αυτό τους το προνόμιο με τις υπόλοιπες. Γιατρίνες, δικηγόρινες, γυμνάστριες. Παραδίδονταν μαθήματα φιλολογικών, στενογραφίας, τραγουδιού και πλαστικής (με μασημένη ψίχα ψωμιού). Όλα αυτά κρυφά από τις υπαλλήλους γιατί απαγορεύονταν. Το επισκεπτήριο διαρκούσε 5 λεπτά για την κάθε κρατούμενη. Σε ένα χώρο μικρό –3x4– με 2 ανοίγματα καλυμμένα με κάγκελα και σήτες. Σε κάθε φουρνιά ήταν 10 οι κρατούμενες πίσω από τη σήτα άλλες 10 και οι επισκέπτες απ' έξω. Όταν χτύπαγε το καμπανάκι, που σήμανε το τέλος των 5 λεπτών για να περάσουν οι επόμενοι, σπρωξίματα και φωνές σε μια προσπάθεια οι μεν να καθίσουν περισσότερο και οι δε να μπουν όσο γίνεται νωρίτερα. Εκεί ενημερώνονταν για την υγεία των δικών τους, τις υποθέσεις τους, την πολιτική κατάσταση που επικρατούσε έξω και το θάνατο των δικών τους.

Σε αυτόν τον μικρό χώρο απομόνωναν τις μελλοθάνατες τις λίγες μετρημένες ώρες που τους έμεναν, πριν περάσει η κλούβα να τις μεταφέρει στο Γουδί. Όταν πήγαι-

ναν οι υπάλληλοι της φυλακής στους θαλάμους των μελλοθάνατων για να βγάλουν τις γυναίκες και να τις απομονώσουν στο επισκεπτήριο, αυτές έκαναν έναν κύκλο γύρω από το φοίνικα της αυλής και χόρευαν το «έχε γεια καημένη κόσμε». Κατόπιν διάβαιναν έτσι πιασμένες την πόρτα του επισκεπτηρίου (οι υπόλοιπες κρατούμενες φώναζαν και αποχαιρετούσαν κρεμασμένες στα παράθυρα των δικών τους θαλάμων).

Υπάρχει και μία ιδιότυπη μορφή σωφρονισμού που εμφανίστηκε στις αρχές του 19ου αιώνα και αποτελούσε προσταγές «του ήθους» στις κοινωνίες της εποχής.

Τα Βούρλα

Το 1875 με απόφαση του δημοτικού συμβουλίου Πειραιά, ανατέθηκε στον εργολάβο Ν. Μπόμπολα η κατασκευή των κρατικών πορνείων. Από το 1876 έως το 1940 –οπότε μετατράπηκαν σε δικαστικές φυλακές, επιβεβαιώνοντας και με αυτόν τον τρόπο τη σωφρονιστική αρχιτεκτονική του κτιρίου– λειτούργησε στην περιοχή της Δραπετσώνας στον Πειραιά ένα ενιαίο κτιριακό συγκρότημα που αποτελούνταν από 70 περίπου οίκους ανοχής. Εκεί πήγαινε η αστυνομία όσες εκδίδονταν ελεύθερα στο δρόμο. Όχι μόνο όμως: *«Αρκούσε να πιάσει ο ένας το χέρι του άλλου ή να περιβάλλει ο νέος την εκλεκτή του με την αθώτερη περίπτωση, για να ορμήσουν οι κέρβεροι της ηθικής, να τους συλλάβουν και να τους οδηγήσουν στην αστυνομία, όπου η γυναίκα επιβαλλόταν σε υγειονομική εξέταση, εκτός αν υποδείκνυε ότι ήταν σύζυγος ή μνηστή εκείνου που μαζί πιάστηκε. Αν ήταν ένα ζευγάρι ερωτευμένο, η γυναίκα κινδύνευε να κλειστεί και σε οίκο ανοχής, αν ο γιατρός διαπίστωνε στην εξέταση την έλλειψη μιας ανατομικής λεπτομέρειας, επάνω στην οποία είχε τοποθετήσει την ηθική υπόσταση των κοριτσιών μας η κοινωνική αντίληψη της εποχής εκείνης»* –του παρθενικού υμένα.

Τα Βούρλα αποτέλεσαν ένα κέντρο τιμωρητικού σωφρονισμού ανυπάκουων ή ατίθασων γυναικών. Μετέφεραν εκεί γυναίκες επειδή είχαν διαπράξει κάποια παράβαση και τις ενέτασσαν σε «σπίτια» με ολιγάριθμους τροφίμους για να «υπηρετήσουν» λίγες μέρες και να σωφρονιστούν.

Γνωρίζουμε ότι ουσιαστικά ψηλαφίσαμε την ιστορική καταγραφή των γυναικείων φυλακών παραλείποντας περιπτώσεις για τις οποίες δεν καταφέραμε να συλλέξουμε ακριβή στοιχεία σε σχέση με την ίδρυση και την ιστορικότητά τους (γυναικείες φυλακές Κορυδαλλού και Καλαμάτας 1855). Πέρα από την ιστορία των τοίχων όμως, υπάρχουν χιλιάδες ανεπίπτως ιστορίες γυναικών που βρέθηκαν πίσω από αυτά, αγώνες που δόθηκαν και εξεγέρσεις που είτε πέρασαν «στα ψιλά» των εφημερίδων είτε δεν καταγράφηκαν ποτέ ...και αυτή είναι μια «εκκρεμότητα» που ξέρουμε ότι έχουμε απέναντι στην ιστορία.

Ο «σωφρονισμός» και η «αποκατάσταση του γένους»

Η μητρότητα στη φυλακή ως μομφή και ως λύτρωση

Η παρούσα εισήγηση βασίζεται στο διδακτορικό που έκανα στο Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου με τίτλο «Μάνες υπό περιορισμό: Μητρικές αναπαραστάσεις σε μια ελληνική γυναικεία φυλακή». Επί ενάμιση περίπου χρόνο (Σεπτέμβρη 2001 – Γενάρη 2003) επισκεπτόμουν την Κλειστή Κεντρική Φυλακή Γυναικών Κορυδαλλού πραγματοποιώντας ατομικές και ομαδικές συναντήσεις με τις γυναίκες, έχοντας επίγνωση της θέσης εξουσίας που υπείχα απέναντί τους ως μη φυλακισμένη, δικηγόρος και ερευνήτρια ανθρωπολόγος. Στην εργασία μου συζητιέται ο τρόπος με τον οποίο οι γυναίκες στη φυλακή, ως αποτέλεσμα του εγκλεισμού τους, ανασκευάζουν την προσωπική, γυναικεία και μητρική τους ταυτότητα, επαναπροσεγγίζουν τις κυρίαρχες αντιλήψεις για τη μητρότητα σε σχέση με το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον τους, σε σχέση με την εθνοτική και ταξική τους προέλευση, τη διάρκεια της φυλάκισής τους και το έγκλημα που έχουν ή δεν έχουν τελέσει. Μέσα από την ανάλυση του λόγου των κρατουμένων δεν αναζητιέται καμιά «αλήθεια» –πώς θα μπορούσε άλλωστε; και ποιανής/ού «αλήθεια»;- αλλά η διερεύνηση των στρατηγικών συγκρότησης του μητρικού εαυτού υπό συνθήκες εγκλεισμού.

Ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο κάθε γυναίκα βιώνει τον εγκλεισμό κι εκτίει την ποινή της βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με την προηγούμενη ζωή της, τη ζωή της σε καθεστώς «ελευθερίας». Η καθημερινότητα όλων των γυναικών πριν φυλακιστούν δεν είναι ίδια, και δεν μπορεί να χαρακτηριστεί πάντα «ελεύθερη» στο πλαίσιο μιας ανδροκρατούμενης, καπιταλιστικής κοινωνίας. Πολλές φυλακισμένες μητέρες στην ελεύθερη ζωή τους, στην «κοινωνία» όπως λένε, ήταν αναγκασμένες να υφίστανται, πέρα από βάνουση εργασιακή εκμετάλλευση, και «κατ' οίκον περιορισμό», όπου η καθημερινότητά τους εξαρτιόταν απόλυτα από τις οικογενειακές και μητρικές τους υποχρεώσεις, ή ενδεχομένως και ψυχολογική και σωματική βία/σεξουαλική βία.

Οι γυναίκες αυτές, όταν φυλακίζονται, από την εξουσία του συζύγου ή άλλου προσώπου τίθενται πλέον υπό την εξουσία του κράτους και της διεύθυνσης του σωφρονιστικού καταστήματος. Και στις δύο περιπτώσεις, και στον οικιακό χώρο δηλαδή και στη φυλακή, βρίσκονται περιορισμένες, λιγότερο ή περισσότερο, σε συγκεκριμένο

χώρο με την υποχρέωση να πειθαρχούν σε μια μορφή εξουσίας. Στη φυλακή, ωστόσο, μέσα σε μια αποκλειστικά γυναικεία κοινότητα, τους δίνεται ενδεχομένως η δυνατότητα να κοινωνικοποιηθούν ευκολότερα απ' ό,τι στο σπίτι τους και να συναντήσουν ανθρώπους με ανάλογα βιώματα, περιγράφοντας ενίοτε τη ζωή τους πίσω από τα κάγκελα με όρους μιας κατασκευασμένης από τις ίδιες «ελευθερίας». Η απόδοση χαρακτηριστικών ελευθερίας στη φυλακή και εγκλεισμού στον οικιακό χώρο δε γίνεται από την πλειονότητα των κρατούμενων. Είναι γεγονός, ωστόσο, ότι μερικές μητέρες, ακόμα και εάν έχουν καταδικαστεί σε βαρύτερες ποινές για την ανθρωποκτονία του συζύγου/συντρόφου τους, για πρώτη φορά στη φυλακή δηλώνουν «απελευθερωμένες» από τη συζυγική βία και καταπίεση, χωρίς αυτό να σημαίνει, βέβαια, ότι δεν υποφέρουν από τα δεινά του εγκλεισμού και τον αποχωρισμό από τα παιδιά τους.

Οι μητέρες που έχουν καταδικαστεί για έγκλημα κατά της ζωής, με ποινές που, όπως υποστηρίζουν, είναι κατά πολύ αυστηρότερες από τις αντίστοιχες των ανδρών για ανάλογης σοβαρότητας αδικήματα και χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτερες περιστάσεις τέλεσης του αδικήματος, φέρουν τις αντιφατικές ταυτότητες της «ζωοδότρας» και της «φόνισσας» που τους αποδίδονται από την κοινωνία και τα ΜΜΕ. Η βαρύτητα της μομφής που εισπράττουν επηρεάζει τον αυτοπροσδιορισμό και τη σχέση τους με τα παιδιά τους, ενισχύει τον κοινωνικό αποκλεισμό και δυσχεραίνει την αποκατάστασή τους μέσω της μητρικής επιτέλεσης. Ειδικά όταν το θύμα είναι ο πατέρας των παιδιών, εξαιτίας της ιδιαιτερότητας του εγκλήματος πολλές φορές παρακλύεται η μητρική επιτέλεση και παρεμποδίζεται ή αποκλείεται η επαφή με τα παιδιά, όταν αυτά απομένουν στη φροντίδα των πεθερικών, των γονιών του δολοφονηθέντος πατέρα. Τα πεθερικά, οικειοποιούμενα τα εγγόνια τους και απομακρύνοντάς τα από τις μανάδες τους, σύμφωνα με τις ίδιες, παίρνουν την αντεκδίκησή τους για το χαμό του δικού τους παιδιού, στερώντας από τη φερόμενη ως δράστη το δικό της: *«μου πήρες το παιδί μου, θα σου πάρω και εγώ το δικό σου»*.

Καθ' όλη τη διάρκεια της επιτόπιας έρευνας και μέσα από τις συζητήσεις μας επείδωσα να ακολουθήσω τις γυναίκες στην προσωπική τους διαδρομή μέσα στη φυλακή, και στην προσπάθειά τους τελικά να λυτρωθούν από τις στιγμιστικές συνέπειες του εγκλεισμού και την αμφισβήτηση της μητρικής τους ποιότητας. Για πολλές κρατούμενες μητέρες η αμφισβήτηση της μητρικής ταυτότητας αποτελεί μια άτυπη, παρεπόμενη του εγκλεισμού «ποινή», που τους επιβάλλεται μέσω της απομάκρυνσής τους από τον οικιακό χώρο και τα παιδιά τους. Της μομφής δε γλιτώνουν ούτε οι «μωρομάνες», που δεν αποχωρίζονται τα παιδιά τους, καθώς δεν αρκεί ότι τα έχουν μαζί τους μέσα στη φυλακή για να γίνει κοινώς παραδεκτό ότι έτσι υπηρετούν τα μητρικά τους καθήκοντα. Η πυρηνική οικογένεια, άλλωστε, και σίγουρα όχι η φυλακή, θεωρείται αποκλειστικά κατάλληλος «τόπος» για την ανατροφή και την κοινωνικοποίηση του παιδιού. Κάθε παραβίαση του κανόνα αυτού θεωρείται μη αποδεκτή κοινωνικά.

Η μυθολογία της τυπικής, ιδανικής μητέρας, σύμφωνα με τις στερεοτυπικές κοινωνικές επιταγές, φαντασώνει μια μητέρα που ζει με τον πατέρα του παιδιού της και είναι στοργική, προστατευτική, γλυκιά, αξιόπιστη και καθημερινά παρούσα στη ζωή του. Αντιθέτως, μια γυναίκα που εγκληματεί, καταδικάζεται και φυλακίζεται, σύμφωνα

με τις ίδιες πάντα κοινωνικές επιταγές, διαφοροποιείται από το στερεότυπο διότι δεν επιδεικνύει την κοινωνικά προσήκουσα συμπεριφορά, θεωρείται ανίκανη και ανεύθυνη μητέρα που παραμελεί και εγκαταλείπει τα παιδιά της. Μέσα στη φυλακή, αυτό που βάλλεται κοινωνικά μετά τον εγκλεισμό, είναι εξατομικευμένα οι μητέρες που απέτυχαν να αντεπεξέλθουν στις πολιτισμικά προσδιοριζόμενες υποχρεώσεις τους, και όχι η ίδια η μητρότητα ως απρόσωπο και αδιαμφισβήτητο ιδανικό. Η κοινωνική και η δικαστική απόδοση μομφής, όπως την εισπράττουν οι φυλακισμένες μητέρες δια της καταδικαστικής απόφασης που τις φυλακίζει, γίνεται σαφής. Όπως χαρακτηριστικά εξηγεί η Άννα:

- Οι γυναίκες νομίζω ότι φέρουν χειρότερα και την οικογενειακή αποτυχία – σου είπα ότι οι περισσότερες είναι χωρισμένες – και το στίγμα της φυλάκισης και το ότι δεν έχει δουλειά μετά. Γιατί πού να βρεις δουλειά μετά τη φυλακή; Η κοινωνία τις κρίνει πιο αυστηρά.

- Γιατί νομίζεις ότι τις κρίνει πιο αυστηρά;

- Γιατί η κοινωνία θεωρεί ότι η θέση της γυναίκας είναι στο σπίτι, όχι στην εγκληματικότητα, γι' αυτό και τις τιμωρεί πιο αυστηρά, ειδικά αν είναι μητέρες.

Βέβαια! Αυτό φαίνεται και στο δικαστήριο. Ειδικά όταν οι δικαστές είναι γυναίκες! Αυτό σου το λέω εκ μέρους τετρακοσίων γυναικών. Όταν πηγαίνεις στο δικαστήριο για αναβολές, για οτιδήποτε, και λες ότι είχε χάλια σύνθεση, εννοείς ότι ήταν όλες γυναίκες. Βλέπεις τη γυναίκα δικαστή που παίρνει το στυλ της εξουσίας. Ότι αυτή είναι το καλό δείγμα του γένους - του θηλυκού - κι εσύ είσαι το κακό, η ντροπή του... και γι' αυτό πρέπει να σε τιμωρήσουν παραδειγματικά. Για να αποκατασταθεί το γένος. (Άννα)

Η κοινωνική αντιμετώπιση των γυναικών για τις οποίες η δικαιοσύνη αποφαινεται πως εγκληματούν θεμελιώνεται, σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, επάνω στην «παρέκκλιση τους από το σπίτι» και τη «στροφή τους στο έγκλημα». Η Άννα, μιλώντας αντιπροσωπευτικά ίσως, αν και αυθαίρετα στο όνομα όλων των συγκρατούμένων της, βεβαιώνει πως ειδικά όταν η δικαστική έδρα αποτελείται από γυναίκες, η επίδειξη εξουσίας και κατασταλτικής πρόθεσης από μέρους τους είναι ιδιαίτερος εμφανής και σθεναρή, σε μια συμβολική κίνηση πάταξης της απόκλισης από το κυρίαρχο «γυναικείο/μητρικό» πρότυπο. Τίθεται, κατά τη γνώμη της, ένα ζήτημα «καλής» ή «κακής» αντιπροσωπείας του γυναικείου φύλου και των μητέρων ειδικότερα, δυϊσμός σύμφωνα με τον οποίο όταν η «κακή» αντιπροσωπεία τιμωρείται, η «καλή» αναδεικνύεται και επιβραβεύεται. Οι κατηγορούμενες για οποιοδήποτε έγκλημα γυναίκες και κυρίως οι μητέρες παρουσιάζονται να αποτελούν όνειδος για τις, κατά τεκμήριο, πρέσβειρες του γυναικείου φύλου σε ζητήματα νομότυπης συμπεριφοράς και ηθικής ακεραιότητας, τις δικαστίνες, γι' αυτό και τιμωρούνται, ώστε να εκκαθαριστεί συμβολικά και να αποκατασταθεί το γένος, στα πλαίσια της ρητορικής που θέλει τους «κακούς» στη φυλακή.

Ο στιγματισμός που αναφέρεται στη γονική ικανότητα της μητέρας αποτελεί μια ιδιαιτερότητα της γυναικείας φυλακής. Οι μητέρες αντιμετωπίζουν εξαιτίας του εγκλεισμού τους μια μομφή που γεννάται από την επικαλούμενη διατάραξη της κυ-

ρίαρχης κοινωνικής και οικογενειακής ευταξίας. Δε συμβαίνει σε αυτό το βαθμό το ίδιο και με τους άντρες κρατούμενους που θα στιγματιστούν λόγω της καταδίκης τους και της παραμονής τους στη φυλακή, δε θα χαρακτηριστούν, όμως, αυτόματα εξαιτίας της κακοί ή ανεπαρκείς πατέρες, εκτός και αν το συγκεκριμένο αδίκημα για το οποίο έχουν καταδικαστεί σχετίζεται άμεσα με τη γονική τους επίτευση και ικανότητα (π.χ. έκθεση ανηλίκου, κακοποίηση ανηλίκου).

Η αποτίμηση της οικογενειακής και σωφρονιστικής κατάστασης και της βιωμένης εμπειρίας των φυλακισμένων μητέρων, προς αποτίναξη του στίγματος, τις οδηγεί σε ορισμένα γενικευτικά συμπεράσματα-διακηρύξεις που θεμελιώνουν στο φύλο και τη μητρότητα ως αναλυτικές κατηγορίες, και τον εντοπισμό του εαυτού τους μέσα σε αυτές. Μέσα από τη φυλακή, πέρα από τις ειδικές προσωπικές περιστάσεις της ζωής τους καταθέτουν τη μαρτυρία τους χρησιμοποιώντας συχνά ένα λόγο αντιπροσωπευτικό ως «γυναίκες» και «μητέρες». Ως επιμέρους οργανικά κομμάτια ενός συνόλου που συγκροτείται κοινωνικά με βάση το φύλο και τη μητρική ιδιότητα, υποστηρίζουν πως κρίνονται, δοκιμάζονται, και λυτρώνονται, όχι μόνο μέσα από την προσωπική κι εξατομικευμένη διάσταση και διαχείριση της ζωής τους, αλλά, καθ' υπέρβαση της ατομικότητας και μέσα από τη δεδομένη και αδιαμφισβήτητη «γυναικεία» και «μητρική» τους υπόσταση.

Οι γυναίκες που συνάντησα μέσα στη φυλακή δεν είναι μόνο μητέρες: είναι και άνθρωποι, και εργαζόμενες ή ά(ν)εργες, ερωτικές σύντροφοι, χρήστριες ναρκωτικών ή/και πολιτικά υποκείμενα. Στα συμφραζόμενα της φυλακής και ενόψει της έρευνας άλλες ταυτότητες ατονούν κι άλλες υπερτονίζονται, με τη μητρική να συγκυριακά καταλαμβάνεται στις κυρίαρχες. Η μητρική ταυτότητα κατασκευάζεται εκ νέου με συντηρητικά εργαλεία και μέσα από το πρίσμα της φυλάκισης. Οι φυλακισμένες μητέρες για λόγους αυτοπροστασίας συμπλέουν με αναγνωρισμένες κοινωνικά αξίες και δεν τολμούν να αμφισβητήσουν ισχυρούς παραδοσιακά ρόλους. Ακόμα και γυναίκες που κατά την προ του εγκλεισμού ζωή τους δεν αυτοπροσδιορίζονταν κυρίως ως μητέρες, θεωρώντας τη μητρότητα ως δευτερεύον-επουσιώδες στοιχείο της ταυτότητάς τους, αναθεωρούν μέσα στη φυλακή, ανάγοντας τη μητρότητα σε κύριο χαρακτηριστικό του εαυτού τους, υιοθετώντας μια κοινωνικά προσδοκώμενη, «σωφρονισμένη» θα μπορούσαμε να πούμε, συμπεριφορά. Προβάλλοντας στο λόγο τους στερεοτυπικά μητρικά πρότυπα επιδιώκουν να αμβλύνουν την περιθωριοποιημένη θέση στην οποία βρίσκονται εξαιτίας του εγκλεισμού τους. Η αναπαραγωγή της κυρίαρχης ιδεολογίας και ρητορικής περί μητρότητας φαίνεται το πιο πρόσφορο μέσο για την «κανονικοποίησή» τους στους κόλπους μιας κοινωνίας που τις αντιμετωπίζει τουλάχιστον καχύποπτα.

Η ύπαρξη παιδιών από τη μία αποτελεί επώδυνη και επιβαρυντική συνθήκη για τις φυλακισμένες μητέρες: «Μόνο γι' αυτό με πειράζει που είμαι μέσα» καταλήγει η Πηνελόπη αποτιμώντας πρόχειρα την εμπειρία του εγκλεισμού και αφήνοντας να εννοηθεί ότι εάν δεν είχε παιδιά δε θα την πείραζε(.). Ενώ η μητρική προσωπική εμπειρία φαίνεται να βρίσκεται σε μια μετέωρη και δυσμενή κατάσταση έως την αποφυλάκιση, η μητρότητα με την ευρύτερη, εξιδανικευμένη της έννοια, από την άλλη, ουσιαστικά αποτελεί για πολλές γυναίκες, σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, το κυριότερο στήριγμα που

έχουν κατά την παραμονή τους στην Κ.Κ.Φ.Γ.Κ.. Σημαντικό ηθικό στήριγμα συνιστά πολλές φορές και η φαντασίωση μιας ερωτικής, κοινωνικής, επαγγελματικής ή άλλης προοπτικής μετά την αποφυλάκιση. Το γεγονός ότι είναι μητέρες, ωστόσο, υποστηρίζεται στις πιο πολλές περιπτώσεις πως τις βοηθάει περισσότερο από οτιδήποτε άλλο να αντιμετωπίσουν τα δεινά του εγκλεισμού, έτσι ώστε να μπορέσουν αφού αποφυλακιστούν να επιστρέψουν στα παιδιά τους. Χρησιμοποιούν την μητρική τους ιδιότητα για να ισχυροποιήσουν τον εαυτό τους απέναντι στην πραγματικότητα του εγκλεισμού. Όσο πιο πολλά τα δεινά και όσο πιο έντονος ο «πόνος» τους, τόσο περισσότερη «δύναμη» χρειάζονται, και αποκτούν, για να επιστρέψουν στα παιδιά τους.

Πέρα από την διαχείριση της μητρικής ταυτότητας σε προσωπικό επίπεδο, η μητρότητα μεταφράζεται σε σανίδα σωτηρίας που θα επαναφέρει τις γυναίκες ενεργές και απαλλαγμένες από τις μομφές που δέχτηκαν στο κοινωνικό παιχνίδι. Πολλές γυναίκες, εντός και εκτός φυλακής, χρησιμοποιούν τη μητρότητα για να αποκτήσουν ατομική και κοινωνική υπόσταση. Συχνά μάλιστα διαφοροποιείται η θέση τους από αυτή των κρατουμένων που δεν έχουν παιδιά υπό την προστασία τους, και οι οποίες δεν είναι το ίδιο «χρήσιμες» και «απαραίτητες» για την κοινωνία όσο οι «φυλακισμένες - έστω / μητέρες - όμως». Η μητρική ταυτότητα που κατασκευάζεται πέρα από το στάσιμο χώρο και χρόνο της φυλακής μέσω συγκεκριμένων επιτελεστικών στρατηγικών ξεπερνά το προσωπικό βίωμα της κάθε γυναίκας και την εντάσσει σε μια ευρύτερη κατηγορία που υπερβαίνει τα τείχη της φυλακής. Οι γυναίκες αυτές, παρ' όλο που έχουν συναίσθηση της διαφορετικότητας και της απομάκρυνσής τους από τη συμβατική μητρότητα, υπερτονίζουν διαρκώς το ιδανικό της μητρότητας και της επιτέλεσής της από τις ίδιες, στο βαθμό που η φυλακή το επιτρέπει. Δείχνουν να συνειδητοποιούν ότι η ανάδειξη των μητρικών τους χαρακτηριστικών και η απόδειξη της μητρικής τους ικανότητας και ποιότητας είναι ο μόνος τρόπος για να αναστρέψουν τις εναντίον τους μομφές. Μέσω της επώδυνης και περιορισμένης, έστω, αλλά επιδεικτικής επιτέλεσης της μητρότητας επιδιώκουν να καταδείξουν ότι, παρά τις αντίξοες συνθήκες που συνεπάγεται ο εγκλεισμός τους, και μέσα στα πλαίσιά του, μπορούν να συνεχίσουν να είναι μητέρες στα παιδιά τους, αλλά και «μητέρες» γενικότερα. Χάρη σε μια ικανοποιητική μητρική επιτέλεση και κατασκευή μέσα από τη φυλακή, οι κρατούμενες μητέρες επιδιώκουν να επανοικειοποιηθούν την «μητρότητα» και μ' αυτόν τον τρόπο να λυτρωθούν. Να αντιστρέψουν τη μομφή που λέει ότι: *«παρόλο που είναι μητέρες είναι στη φυλακή»* και να καταδείξουν ότι: *«παρόλο που είναι στη φυλακή είναι μητέρες»*.

Η μητρική ιδιότητα των φυλακισμένων γυναικών, κατά τα παραπάνω, αλλάζει τα δεδομένα του εγκλεισμού και της κοινωνικής τους αξιολόγησης. Η μητρική συνείδηση που επιδεικνύεται στο παρόν μετριάζει τις εντυπώσεις της εγκληματικής συμπεριφοράς που καταλογίστηκε στο παρελθόν, και οι γυναίκες ανακτούν ως ένα βαθμό τη χαμένη ηθική τους υπόσταση. Ακόμα και στις περιπτώσεις των γυναικών που έχουν καταδικαστεί για αφαίρεση ζωής, το γεγονός ότι έχουν, επίσης, δώσει ζωή αντισταθμίζει, όσο αυτό είναι δυνατό, στο συμβολικό επίπεδο, την απώλεια και την μομφή. Η κρατούμενη δεν είναι απαραίτητα η ανεύθυνη εγκληματίας που, εξαιτίας της καταδίκης και του εγκλεισμού της τα παιδιά της στερήθηκαν τη μητρική παρουσία και επιτέλεση,

αλλά μπορεί να είναι και η στοργική γυναίκα που, παρά την καταδίκη και τον εγκλεισμό της, συνεχίζει να αισθάνεται και να συμπεριφέρεται ως μητέρα στα παιδιά της.

Οι γυναίκες, εντός και εκτός φυλακής, οικειοποιούνται το συμβολισμό της μητρότητας προς εξυπηρέτηση προσωπικών και συλλογικών στόχων. Η μητρότητα, ειδομένη είτε ως δυσβάσταχτος επιβεβλημένος ζυγός είτε ως αποκλειστικός προορισμός και αναγνώριση στη ζωή, καθορίζει την υπόσταση των γυναικών σε κάθε ανδροκρατούμενη κοινωνία, ανεξάρτητα από κοινωνική τάξη ή χρώμα. Η φυλακή, στην προκειμένη περίπτωση, προσδίδει στη μητρότητα μια λειτουργία λυτρωτική, καθώς η κάθαρση για πολλές κρατούμενες επέρχεται μέσα από τη μητρική τους ιδιότητα. Μέσω της ιδιότητας αυτής που κατασκευάζουν οι γυναίκες υπό το πρίσμα του εγκλεισμού, ξεπερνούν την μομφή που προκύπτει από την προσωπική τους καταδίκη και λυτρώνονται μέσα από τη συλλογική τους μορφή και προσφορά στη φυλακή, την οικογένεια και την κοινότητα. Χρησιμοποιούν ουσιαστικά την αναλυτική κατηγορία της μητρότητας για να προσδώσουν στους εαυτούς τους μια ταυτότητα λυτρωμένη από τη μομφή του εγκλεισμού. Κατασκευάζουν τη μητρότητα που θα τις ανα-γεννήσει προσωπικά και κοινωνικά, για να αποκατασταθεί, μαζί με το γένος, και η ίδια η γυναίκα. Η περιφρόνηση για τη φυλακισμένη γυναίκα μεταστρέφεται σε σεβασμό για τη μάνα. Πρόκειται για μια αλληλεπίδραση της φυλακής με τη μητρότητα, όπου η φυλακή καταδικάζει τις μητέρες και η μητρότητα αναμένεται να εξαγνίσει τη φυλακή. Οι μητέρες ως άτομα φυλακίζονται –η μητρότητα ως απρόσωπο ιδανικό απελευθερώνει. Μέσω της μητρικής επιτέλεσης οι φυλακισμένες επιδιώκουν να αντιστρέψουν τη μομφή που συνεπάγεται γι' αυτές η μητρότητα και να την κάνουν λύτρωση, την πέτρα στο λαιμό να την κάνουν σωσίβιο.

Τ.Δ.

η επέκταση των ορίων της Ποινής

η έμφυλη διάσταση της φυλάκισης

Η ευρύτερη ποινική αντιμετώπιση των υποκειμένων, εκτός από πολιτικά και ταξικά χαρακτηριστικά είχε και συνεχίζει να έχει έμφυλο χαρακτήρα. Τόσο ο επιστημονικός λόγος όσο και ο χώρος των θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης θεμελιώνονται εξ ορισμού σε ανδροκεντρικά επιχειρήματα και δομές: γνώμονας παραμένει η ανδρική «εγκληματικότητα» και η θεσμική της διαχείριση. Η γυναίκα «εγκληματίας» αντιμετωπίζεται και υπάρχει σε σύγκριση με τον άνδρα εγκληματία. Η αναπαράσταση της φυλακής συντελείται ως «ανδρική υπόθεση».

Κυρίαρχες αναγνώσεις της γυναικείας εγκληματικότητας βασίζονται σε ντετερμινιστικού τύπου προσεγγίσεις, καθώς επικεντρώνονται κυρίως σε βιολογικές ή/και ψυχικές «ιδιαιτερότητες» των γυναικών, ικανές να εξηγήσουν την «εγκληματική» συμπεριφορά τους. Αντιμετωπίζονται δηλαδή με έναν τρόπο οι γυναίκες-δράστριες ως ψυχικά πάσχουσες. Σημειώνεται ότι το εν λόγω θετικιστικό σύστημα σκέψης, διατηρείται στην περίπτωση της μελέτης των γυναικών ως εγκληματιών, παρά τη διάχυτη αμφισβήτησή του στο πλαίσιο των θεωρητικών προσεγγίσεων της εγκληματικής συμπεριφοράς των ανδρών. Αρκετές ερμηνείες της ανδρικής εγκληματικής συμπεριφοράς απέρριψαν από νωρίς τα βιολογικά επιχειρήματα και στήριξαν την επιχειρηματολογία τους στις έννοιες του ταξικού και πολιτικού χαρακτήρα του «εγκλήματος» και της αντίδρασης απέναντί του. Οι ερμηνείες ωστόσο της «γυναικείας εγκληματικότητας» συνέχισαν μέχρι πρόσφατα να βασίζονται σε αναπόδεικτες προτάσεις βιολογικού ντετερμινισμού για την παθητική, μητρική, καλή ή κακή «φύση» των γυναικών, γεγονός που αμφισβητεί το λόγο περί ευμενέστερης ποινικής αντιμετώπισης της «γυναίκας εγκληματίας» – διάχυτη στο πλαίσιο της «κρατούσας» εγκληματολογίας αλλά και ευρύτερα στην κοινή γνώμη.

Έτσι, η γυναίκα εγκληματίας προσλαμβάνεται ως «διπλά παρεκκλίνουσα», τόσο ως παραβάτης των ποινικών νόμων όσο και ως αποκλίνουσα από τη «γυναικεία» – μη εγκληματική – της φύση. Η ανατροπή και αμφισβήτηση της κοινωνικά προσδοκώμενης γυναικείας συμπεριφοράς αποτελεί σαφές «έγκλημα κατά του γυναικείου φύλου», «πράξη ενάντια στη φύση» και τιμωρείται ως τέτοια. Σε περιπτώσεις όπου μια γυναίκα κι ένας άνδρας παραβιάζουν τον ίδιο κανόνα (είτε πρόκειται για τέλεση ποινικού αδικήματος είτε απλώς για παρέκκλιση από τις κοινωνικές νόρμες) η κοινωνία φαίνεται ότι αντιμετωπίζει και «τιμωρεί» τις γυναίκες αυστηρότερα, με συμπεριφορές και στάσεις που ανάλογα τη διάσταση της «παράβασης», εκτείνονται από τον κοινωνικό απο-

κλεισμό και τη δημόσια διαπόμπευση ως την ποινική τιμωρία-καταδίκη τους. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των «εγκλημάτων τιμής» μιας αυστηρά ανδρικής υπόθεσης. Όταν ο αδελφός σκοτώνει την αδελφή του επειδή διατηρούσε ερωτικές σχέσεις· όταν ο σύζυγος σκοτώνει τον εραστή της γυναίκας του και πολλές φορές και την ίδια επειδή τους έπιασε επ' αυτοφώρω· όταν ο πατέρας σκοτώνει την κόρη του επειδή ζούσε «έκλυτη ζωή»· όταν αδελφός ή ο πατέρας καθαρίζει εκείνον που «διέφθιρε» την αδελφή του ή την κόρη του και αρνιόταν να την παντρευτεί, τίθεται ζήτημα τιμής και υπόληψης. Το νόημα της τιμής έχει έντονα έμφυλο χαρακτήρα. Οι κυρίαρχες αξίες της τιμής και της περηφάνιας διαμορφώνονται με βάση τη συμπεριφορά του ιδανικού άντρα που κρίνεται από την ικανότητά του να προστατεύει κατά βάση την τιμή του ευρύτερου οικογενειακού πλαισίου αλλά και του ίδιου του αντρικού εαυτού (προστασία του γένους). Τέτοιου τύπου έμφυλες πρακτικές και φυσικοποιημένα στερεότυπα, συγκροτημένα στη βάση της πατριαρχικής συνθήκης, καθιστούν τη γυναίκα αντικείμενο ανδρικής ιδιοκτησίας (του συζύγου, του πατέρα, του αδελφού), νομιμοποιώντας στην κοινωνική σφαίρα και τη συλλογική μνήμη πλήθος εγκλημάτων, που χαιρούν συχνά εκτός από κοινωνικής και ποινικής επιείκειας. Το αντίστροφο φυσικά δεν συμβαίνει. Η τιμή της γυναίκας είναι στενά συνδεδεμένη με την πειθάρχηση της σεξουαλικής της δραστηριότητας, βασικός διαχειριστής και θεματοφύλακας της οποίας παραμένει ο άνδρας. Η γυναίκα δεν εξουσιοδοτείται κοινωνικά, να δράσει δυναμικά ή βίαια για ζητήματα υπόληψης και τιμής. Από τη φύση της οφείλει να είναι ευαίσθητη, μετριοπαθής, μη βίαιη, εύθραυστη όπως πάντα σωματικά και ψυχικά, διατηρώντας τις ισορροπίες.

Ο βαθμός κάθε φορά απόκλισης από τα όρια της κυρίαρχης αυτής και κοινωνικά προσδοκώμενης «γυναικείας συμπεριφοράς και φύσης» καθορίζει με έναν τρόπο, την απόδοση της ποινής, καθιστώντας σαφές ότι το εκτιμικό αποτέλεσμα που οδηγεί μια γυναίκα στη φυλακή δεν προκύπτει από το «παράπτωμα» αυτό καθεαυτό στο οποίο προέβη. Η υποτιθέμενη ροπή μιας γυναίκας προς την παραβατικότητα και την εγκληματικότητα, προκύπτει συχνά και «αποδεικνύεται» από στοιχεία της συμπεριφοράς και της στάσης της στην καθημερινότητα, άσχετα με το αδίκημα για το οποίο κατηγορείται και δικάζεται (όπως επιδόσεις στο οικιακό πλαίσιο, τρόπος συμπεριφοράς, βαθμός κοινωνικοποίησης εκτός οικιακού πλαισίου, ντύσιμο, εμφάνιση και διάφορες κανονιστικές συμπεριφορές που προβάλλονται συχνά ως αποδεικτικά στοιχεία για τον ηθικό ξεπεσμό της επιφέροντας και τις ανάλογες ποινικές κυρώσεις).

Είναι σαφές ότι οι γυναίκες που «παρανομούν» δεν αμφισβητούν μόνο το νόμο και την τάξη, αλλά παράλληλα και τους κοινωνικούς ρόλους που τους αποδίδονται, προδίδοντας με αυτόν τον τρόπο (συνειδητά ή μη) τις κυρίαρχες αξίες του πατριαρχικού συστήματος, μεταστρέφοντας συχνά τα στερεοτυπικά αποδιδόμενα γυναικεία χαρακτηριστικά σε πηγή δύναμης και έμπρακτης αντίστασης.

Ο εκδικητικός όμως χαρακτήρας του σωφρονιστικού συστήματος αλλά και του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος απαντούν σε αυτήν την αμφισβήτηση με απαξίωση, εξευτελισμούς, απομόνωση και άλλες κυρώσεις, επεκτείνοντας τα όρια της ποινής πολύ μετά το πέρας της φυλάκισης αυτής καθεαυτής. Η κοινωνική κατακραυγή και το

μεσαιωνικό στίγμα που επιφέρει η φυλακή σε μια κατάδικη δε θεραπεύεται, μένει ανεξιτηλο ακολουθώντας τη σε όλη τη διάρκεια της ζωής της.

Το ευρύτερο πεδίο του ποινικού ελέγχου αποτελεί ένα ακόμη πεδίο της εξουσίας και των κατασταλτικών της μεθοδεύσεων μέσω του οποίου επιχειρείται μεταξύ άλλων η διαφύλαξη και η αναπαραγωγή των κυρίαρχων ταυτοτήτων των υποκειμένων, συγκροτημένων στη βάση της πατριαρχικής συνθήκης. Η διαπίστωση της ύπαρξης έμφυλων δομών εξουσίας στο κοινωνικό πεδίο, δε θα πρέπει πάντως να οδηγεί στην πρόσληψη των γυναικών ως ομοιογενούς κοινωνικής ομάδας στερούμενης συνολικά κοινωνικής ισχύος (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι παραβλέπουμε την υφιστάμενη ανισότητα μεταξύ των δύο φύλων). Η ενασχόληση και η εστίαση στο έμφυλο ζήτημα θα πρέπει να αναδεικνύει τη λειτουργία του φύλου ως κοινωνική συνιστώσα, εστιάζοντας στην επίδραση που δέχεται αλλά και ασκεί στα κοινωνικά φαινόμενα και τις κοινωνικές σχέσεις.

Ωστόσο, η πολλαπλότητα των κοινωνικών εμπειριών και βιωμάτων σήμερα, καθώς και οι ευρύτερες σχέσεις καταπίεσης σε ταξικό και σε φυλετικό επίπεδο, τόσο εντός όσο και εκτός των τειχών, είναι πιθανό με μια πρώτη ματιά να καθιστούν με έναν τρόπο απλουστευτική και επισφαλή την προσέγγιση των υποκειμένων με βάση τα έμφυλα χαρακτηριστικά τους. Η έμφυλη όμως καταπίεση θεωρούμε ότι διαπλέκεται με τις υπόλοιπες μορφές καταπίεσης, γεγονός που καθιστά αδύνατο να προσπεραστούν οι σημασίες, τα νοήματα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που φέρει από τη μία η ανδρική κι από την άλλη η γυναικεία ταυτότητα. Τα ιδιαίτερα αυτά χαρακτηριστικά είναι που συγκροτούν διαφορετικές κοινωνικές εμπειρίες μεταξύ των υποκειμένων, πολλές φορές ανταγωνιστικές μεταξύ τους. Στη βάση αυτής της ετερότητας, λοιπόν, είναι απαραίτητο να παραχθούν κρίσεις και αγωνιστικές στάσεις διαφορετικές από αυτές που διέπουν τις κοινωνικές συμπεριφορές και σχέσεις μέχρι σήμερα.

ΚΟΛΠΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

Βασικό σημείο των διεκδικήσεων των κρατούμενων εντός των φυλακών έχει αποτελέσει το ζήτημα της κατάργησης του κολλικού ελέγχου που ξεκίνησε να λαμβάνει χώρα στις γυναικείες φυλακές του Κορυδαλλού και της Θήβας από το 2005 και μετά, με πρόφαση την αύξηση σε θανάτους τοξικομανών. Μέσα από την πρακτική αυτή η υπηρεσία διασφαλίζει το μονοπώλιο στη διακίνηση ουσιών καθώς επίσης και στην εφαρμογή ολοένα και πιο δυναμικών πρακτικών ελέγχου και επιβολής από τους δεσμοφύλακες.

Με βάση τις καταγγελίες των ίδιων των κρατούμενων, έρχονταν συχνά αντιμέτωπες με την εξευτελιστική πρακτική του ενδοσωματικού ελέγχου που αποτελεί πάγια πηγή βασανισμού και θέτει σε κίνδυνο την ψυχική και την σωματική ακεραιότητά τους.

Οι φωνές των γυναικών, μέσα από επιστολές και συνεντεύξεις, κραυγάζουν τον υποβιβασμό τους σε «αντικείμενα», «σκουπίδια», «ζώα», τη μείωση των σωμάτων τους σε ευάλωτα πεδία.

Όπως αναφέρουν οι ίδιες οι κρατούμενες «υποχρεώνονται να βγάλουν τα ρούχα τους και στη συνέχεια καλούνται να σκύψουν, ν' ανοίξουν τους γλουτούς τους και να βήξουν κάποιες φορές ενώ η δεσμοφύλακας παρατηρεί τον πρωκτό τους. Στη συνέχεια οδηγούνται στο φαρμακείο των φυλακών όπου και πραγματοποιείται η κολλική εξέταση/βιασμός κατά κύριο λόγο από ανειδίκευτο προσωπικό. Κάθονται στην γυναικολογική καρέκλα όπου και «εξετάζονται» με βιαιότητα με την εισχώρηση των δακτύλων της εκάστοτε υπαλλήλου που εκτελεί χρέη νοσοκόμας/γιατρού στον κόλπο τους και με τη χρήση σκουριασμένων και μη αποστειρωμένων εργαλείων. Μετά από αυτό ακολουθεί το βασανιστήριο της απομόνωσης και της χορήγησης καθαρτικών. Επίσης κάθε φορά που επιστρέφουν από όποια έξοδο τους απ' τις φυλακές εξετάζονται απ' την αρχή ως μια μορφή κύρωσης του περιστασιακού χαρακτήρα της ελευθερίας που της χορηγήθηκε. Δηλαδή με μια βάνουση εισβολή στα εσώτερα του γυναικείου σώματος αποκαθίσταται η πραγματικότητα».

Η Κατερίνα Γκουλιώνη, αναφέρει σε καταγγελία της προς το συνήγορο του πολίτη τον Φεβρουάριο του 2009:

«[...] με βάζουν να καθίσω σε γυναικολογική καρέκλα και η δεσμοφύλακας βάζει το δάχτυλό της στο αιδούιο μου μέσα στον κόλπο. Στη συνέχεια υποχρεούμαι να ουρήσω μπροστά στη δεσμοφύλακα για να κάνουν το ναρκοτέστ. Μια φορά, στο χαρτί που ήταν τοποθετημένο στη γυναικολογική καρέκλα όπου με έβαλαν να κάτσω είδα μία

τρίχα από προηγούμενη ερευνηθείσα. Η αποστείρωση είναι κάτι που ενίοτε θυμούνται. Σε άλλες βάζουν διαστολείς και σκουριασμένους, πολλές φορές, τους βάζουν το δάχτυλό τους και συγχρόνως πιέζουν προς τον ορθό ή και επάνω στη βουβωνική χώρα σε σημείο που η κρατούμενη να πονάει. Τα ειρωνικά σχόλια και τα σόκιν «αστεία-κια» των δεσμοφυλάκων δεν λείπουν από το ρεπερτόριο τους» (20/2/2009).

Οι κρατούμενες κατήγγειλαν επίσης τις εκδικητικές κυρώσεις σε περίπτωση μη συμμόρφωσης προς την ερευνητική διαδικασία εισαγωγής στο κατάστημα. Η απάντηση της υπηρεσίας σε περίπτωση άρνησης του ελέγχου είναι τα πειθαρχικά, η απομόνωση, οι εκδικητικές μεταγωγές, εφαρμόζοντας έτσι ένα σύστημα τιμωριών, που στοχεύει στον περιορισμό της ανυπακοής και στην διασφάλιση της τάξης.

Όπως έχει αναφερθεί ξανά στην εισήγηση, ο θάνατος της Κ. Γκουλιώνη έφερε στο προσκήνιο το ζήτημα του κολλικού ελέγχου εξαιτίας του ξεσηκωμού των κρατουμένων για τον χαμό της αγωνίστριας συγκρατούμενης τους αλλά και των δράσεων αλληλεγγύης που ακολούθησαν μετά τον θάνατο της, ως συνέχιση του σκληρού αγώνα που ξεκίνησε εντός των τειχών.

Ενώ ο υπουργός δικαιοσύνης Χάρης Καστανίδης δεσμεύτηκε για την μη περαιτέρω συνέχιση του κολλικού ελέγχου, στην ουσία προώθησε μέσω ενός υπουργικού διατάγματος, τη πλήρη εφαρμογή του άρθρου 23, παρ. 6 του νόμου 2776/99 του σωφρονιστικού κώδικα με βάση το οποίο:

«...ο κρατούμενος θα υποβάλλεται σε σωματική έρευνα σε ιδιαίτερο χώρο, από δύο τουλάχιστον υπαλλήλους του ίδιου φύλου, με τρόπο τέτοιο που δεν θίγει την αξιοπρέπεια του. Στην περίπτωση που υπάρχει εύλογη αιτία η οποία δικαιολογεί ενδοσωματική ή ακτινολογική έρευνα, τότε αυτή θα γίνεται, μετά από εντολή του αρμόδιου δικαστικού λειτουργού και μόνο από γιατρό...».

Ο σωφρονιστικός κώδικας λοιπόν παραμένει ίδιος και αδιαφοροποίητος, εξασφαλίζοντας στους «σωφρονιστές» το απαραίτητο νομικό οπλοστάσιο για να συνεχίσουν τον βασανισμό.

Αναφορικά με τη σημερινή κατάσταση, έχουν αρχίσει να βγαίνουν στην επιφάνεια μαρτυρίες γυναικών που έχουν υποστεί έλεγχο, μαρτυρίες που για την ώρα είναι ανώνυμες. Παρατηρείται βέβαια σημαντική μείωση του αριθμού των εξετασθέντων γυναικών, πιθανώς εξαιτίας της τήρησης του σωφρονιστικού κώδικα. Όμως εμείς δεν αντιλαμβανόμαστε τους βιασμούς της υπηρεσίας μέσα από μια ποσοτική σχέση που μπορεί να επηρεάσει και να καθορίσει την αλληλέγγυα στάση μας, ακόμα και αν ο αριθμός των κρατουμένων που ελέγχονται είναι πολύ περιορισμένος.

Ο κολλικός έλεγχος αποτελεί ένα ακόμη μέσο της πειθαρχικής εξουσίας για τη διασφάλιση της επιβολής και της καθυπόταξης στην προσπάθεια της να ιδιοποιηθεί το σώμα της κρατούμενης και να το καταστήσει προσβάσιμο, ελεγχόμενο και προβλέψιμο. Η πρακτική αυτή δείχνει ότι η τιμωρία εκτείνεται και πέρα από την ποινή καθαυτή. Δηλώνει ότι η φυλακή δεν είναι απλώς χώρος έκτισης της επιβληθείσας ποινής αλλά εμπλουτίζεται συνεχώς με πολλαπλές πρακτικές βασανισμού, τιμωρίας και ελέγχου.

Η δυνατότητα των ανθρωποφυλάκων να αξιώνουν τον έλεγχο της υλικότητας του

σώματος της έγκλειστης εισχωρώντας εντός του στερεί την όποια αυτονομία και αυτεξουσιότητα της. Το ίδιο το σώμα, ευτελίζεται, προσβάλλεται και γίνεται ένα ορατό και αδιάκοπα επιτηρούμενο πεδίο. "Ένα αντικείμενο προς μελέτη, έρευνα, καταγραφή, εξαγωγή συμπερασμάτων και κατηγοριοποίηση υπό το φως μιας αδιάλειπτης διαγνωστικής διαδικασίας μέσω της οποίας το μάτι της εξουσίας παρακολουθεί, αξιολογεί, κατατάσσει και οργανώνει κανονιστικά πλαίσια.

Με άλλα λόγια, από τη στιγμή που υπάρχουν γυναίκες που υφίστανται τον βασανιστικό κολπικό έλεγχο, θα πρέπει να διερευνηθεί ο τρόπος με τον οποίο εξακολουθεί να συντελείται. Να υπάρξει, επαγρύπνηση, στήριξη των κρατουμένων που υπόκεινται σε αυτόν και άμεση κινητοποίηση μέχρι την οριστική κατάργηση του.

γράμματα από τη φυλακή

στα χρόνια που η αρρώστια θεωρείται έγκλημα

Β' πτέρυγα τοξικομανών στη Θήβα. Χρήστες – γυναίκες για εξόντωση στα μπουντρούμια τους. Η σκληρή πτέρυγα της όμορφης φυλακής τους. Δήθεν. Όλα. Σκληρές οι τοξικομανείς κατάδικοι;

40–50 γυναίκες στοιβαγμένες σε 5 άθλιους θαλάμους, σαν τις μαϊμούδες στο τσίρκο. Μαζί με τις κατσαρίδες, τα σκουπίδια, τα τυφλά μπάνια που βρωμάνε νύχτα – μέρα οι σωληνώσεις, χωρίς εξαερισμό. Χωρίς ούτε καν έναν ανεμιστήρα για τον καύσωνα. Χωρίς ζεστό νερό. Χωρίς θέρμανση το χειμώνα.

Απομονωμένες, σε βαριά καταστολή, με 15 – 20 χάπια η κάθε μία τη μέρα, χωρίς γιατρούς, χωρίς λεφτά, χωρίς τσιγάρα. Τα είδη πρώτης ανάγκης, που εννοείται, δικαιούμαστε όλες, δίνονται όποτε και όπου θέλουν αυτοί. Πολλές φορές δεν υπάρχουν σερβιέτες για τις γυναίκες.

Για το πιο απλό πράγμα πρέπει να κάνεις αίτηση, σε έναν άκαρπο και ειρωνικό πλανήτη αιτήσεων, που γίνονται απλά για να γίνονται. Σιδερόφραχτες μέσα σε ένα μπετονένιο κουτί που ανοίγει με κομπούτερ (!) μια φύλακας, που δεν ξέρει και δεν αναλαμβάνει ευθύνη για τίποτα άλλο εκτός από το να κοιτάει τις κάμερες και να πατάει τα κουμπάκια που κλειδώνουν τις σιδερένιες πόρτες.

Σε μια εκδικητική χώρα που δεν φταίει κανένας εκτός από τον κατάδικο. Σε λίγο χάνεις επαφή με τα πάντα, αρχίζεις να αμφιβάλεις. Αν υπάρχει τίποτα πέρα και έξω απ' αυτό το μπετονένιο κουτί που σε έχουν πετάξει.

Αν υπάρχει ακόμα ζωή, άνθρωποι...

Αν υπάρχουν κάποιοι που αγαπούν κάποια μάνα, αδερφή, κόρη, σύντροφο, σύζυγο... Κι αν θα μπορούσαν να την φανταστούν εδώ μέσα...

Με χαμένη την φωνή από την απόγνωση, την απόρριψη, την ντροπή και τον πόνο. Τον τρόπο.

Μόνο άναρθρες κραυγές ακούγονται κάθε τόσο, όταν συνέχεια κάποια γυναίκα κόβει φλέβες ή κρεμιέται. Και τρέχουν οι μπότες, ίσα-ίσα για να μην ψοφήσεις. Και να σου κάνουν πειθαρχικό επειδή θέλησες να πεθάνεις. Μία και καλή. Γιατί δεν άντεξες θαμμένη – ζωντανή. Ούτε γυναίκα, ούτε άνθρωπος, ούτε ζόμπι.

Ένα φάντασμα χωρίς φωνή, χωρίς ψυχή, χωρίς φύλο, χωρίς τίποτα. Μόνο μια στήλη βουβού πόνου σαν καπνός μέχρι τον ουρανό.

Αυτές είμαστε οι σκληρές;;; ΟΧΙ

Αυτή είναι η φρίκη που ζούμε.

Που δεν πατάμε ποτέ χώμα, παρά μόνο σίδηρο και μπετό. Που δεν ακουμπάμε και δεν βλέπουμε ένα φυτό, έναν θάμνο. Τα δέντρα και το πράσινο τα βλέπουν μόνο οι επισκέπτες και οι φύλακες. Που αναπνέουμε όλη τη μόλυνση απ' το μηχάνημα του aircondition για τους φύλακες και για τους κρατούμενους δεν υπάρχει ούτε ένας ανεμιστήρας. Δεν έχει εγκριθεί ο προϋπολογισμός απ' το υπουργείο. Όποιος έχει λεφτά... Οκ. Γωνία το μαγαζάκι.

Που όταν βουλώνουν οι δύο τουαλέτες που μοιραζόμαστε 10 γυναίκες μέσα στο θάλαμο, η φυλακή δεν έχει ούτε βεντούζα να μας δώσει να τις ξεβουλώσουμε.

Τα ψυχοφάρμακα μόνο έρχονται πάντα στην ώρα τους.

Που, που, που...

Πόσα να πούμε;

Συμπάσχουμε μόνο με την ευαίσθητη δημοσιογράφο στην tv, που δάκρυζε για κάποια Σπιναλόγκα, τότε, σε κάποιο άλλο χρόνο, μακρινό, σε κάποιον άλλο τόπο, σκληρό: "όταν η αρρώστια αντιμετωπιζόταν σαν έγκλημα"

αυτά τα αίσχη συνέβαιναν παλιά!

Τώρα, κανείς άρρωστος άνθρωπος δεν κρατείται παρά τη θέληση του, σε άθλιες συνθήκες.

Μας κρατάνε για να γίνουμε καλά. Με ψυχοφάρμακα.

Όλοι εμείς εδώ μέσα, θέλανε ν' αρρωστήσουμε με τα "παράνομα" προϊόντα που παράγουμε εμείς οι ίδιοι.

Εμείς, οι καταναλωτές των προϊόντων της παράνομης πλευράς της ελεύθερης αγοράς τους.

Είμαστε οι εγκληματίες. Πολέμου.

Και αξίζουμε φυλακής. Ανελέητης.

Γι' αυτό, και για όλα αυτά, θέλουμε να ευχαριστήσουμε τον υφυπουργό που μας επισκέφτηκε εδώ, πριν πολλούς μήνες, μας δήλωσε ότι αυτοί μας βλέπουν σαν ανθρώπους παρόλο που είμαστε κατάδικοι, θαύμασε τα ελαφάκια της φυλακής, που με την ευκαιρία είδαμε και εμείς, ενθουσιάστηκε με το περιβάλλον και μας "χάρισε" μαστογραφίες (πόσο γρήγορα επαναλαμβάνεται η ιστορία σ' αυτόν τον ευρωπαϊκό τόπο! Κάτι τέτοια λέγαν και οι υπουργοί που "επισκέπτονταν" την Μακρόνησο και την Γυάρο!). Και οι συνειδήσεις παραμένουν ήσυχες!

Μόνο η μαστογραφία μας έλειπε εδώ πέρα αλλά δεν το 'χαμε καταλάβει... όλα τ' άλλα τα 'χουμε.

Πλήθος γιατρών, όλων των ειδικοτήτων, που δεν έρχονται. Και όταν έρχεται κανείς, μας λέει ότι δεν πληρώνεται αρκετά για να μας εξετάσει όλες και για όλα. Και ότι, όταν αποφυλακιστούμε, θα το κοιτάξουμε μόνες μας μωρέ! Επί λέξη.

Τέλος, θέλουμε να πούμε ότι θυμόμαστε κάποιες μεγάλες κουβέντες που έλεγαν κάποιοι ονειροπαρμένοι ιδεαλιστές - πριν την οικονομική κρίση, βέβαια - ότι ο πολιτισμός κάθε κοινωνίας φαίνεται από το πως φέρεται στους νικημένους της και στους αιχμαλώτους της.

Αυτός ο πολιτισμός που ζούμε εδώ μέσα, μας κάνει να μετανιώνουμε οικτρά για το

έγκλημα που διαπράξαμε και μας ωθεί να γίνουμε καλύτεροι άνθρωποι.

Ταπεινά ευχαριστούμε για την προσπάθεια που καταβάλλετε, από όλες τις πλευρές, να γίνουμε καλά και να αποδοθούμε στην κοινωνία, υγιείς, παραγωγικοί και ακηλίδωτοι.

Αν γλυτώσουμε ποτέ από τα πειθαρχικά που κοστολογεί το σύστημα την απελπισία μας.

“ποιητή, στον αιώνα σου, πες μου, τι βλέπεις;”

Τα ίδια που έβλεπε και τον προηγούμενο αιώνα.

Τους εμπόρους να πνίγουν στο αίμα τα θύματά τους.

Και, κυρίως, ευγνωμονούμε, για το σεβασμό που επιδεικνύετε στον άνθρωπο, στο χρόνο του, στην ανθρώπινη ζωή, και, ιδίως, στη γυναίκα, σαν πηγή ζωής. Σ’ αυτή που γεννάει τη ζωή, που εσείς τόσο εύκολα μπορείτε να αφορίζετε. Και να κρατάτε νεογέννητα και μανάδες στο κάγκελο.

Να φτάνει ένα παιδί στη γη, να ανοίγει τα μάτια του και να το καλωσορίζουν τα σίδερα και τα συρματοπλέγματα.

Ποιος πολιτισμός και ποιο φεγγάρι.

Αιώνες τώρα, με τον ίδιο τρόπο τιμωρεί και εκδικείται ο άνθρωπος τον συνάνθρωπο. Με φυλακή.

Βάρβαρα, ανελέητα και ιεροεξεταστικά.

Κανείς δεν την αξίζει αυτή την μεταχείριση.

Καιρός να ονειρευτούμε ένα άλλο σχέδιο.

Ιωάννα Β.
φυλακές Ελαιώνα Θηβών

μια εικόνα από το παράρτημα ανηλίκων Θήβας

Τις συνθήκες κάποιος με την πρώτη ματιά σαν θεατής, ίσως τις χαρακτήριζε καλές. Κουνελάκια στον κήπο, λουλουδάκια στους τοίχους και η ειρωνεία να χαμογελάει σ' αυτό το μέρος, ειδικά σχεδιασμένο για ανήλικους, θηλυκούς παραβάτες. Μπαίνοντας μέσα αντικρίζεις ένα αποστειρωμένο επιβλητικό περιβάλλον: κάμερες, διπλά τζάμια, χοντρά, ακλόνητα κάγκελα και έντονα φώτα, συνεχώς αναμμένα και τη νύχτα. Τα κελιά, το ένα απέναντι στο άλλο, με βαριές πόρτες που κλείνοντας προκαλούν έναν εκκωφαντικό χτύπο. Οι πόρτες αυτές έχουν μια τρύπα στο μέγεθος του προσώπου, για να μπορεί η δεσμοφύλακας να παρενοχλεί τις κρατούμενες κάθε μια ώρα που βολτάρει στην πτέρυγα κατά τη διάρκεια της νύχτας, ανάβοντας το φως από εξωτερικό διακόπτη και κοιτάζοντας μέσα. Στο παράρτημα υπάρχουν κορίτσια από 15 ως 21 ετών. Η βία είναι συχνό φαινόμενο για τις ίδιες πάντα «αξεπέραστες» αιτίες: τα τηλέφωνα, το μάτι της κουζίνας και μια βαθύτερη αιτία: κάποιες έχουν την ανάγκη να επιβάλλονται για να ανεβαίνουν στα μάτια των υπολοίπων. Υπάρχουν “γειτονιές”, δηλαδή διαφορετικά τραπέζια στα οποία κάθετα η κάθε κλίκα ξεχωριστά. Οι κλίκες αυτές δημιουργούνται κυρίως με βάση την καταγωγή και κάποιες φορές έρχονται σε αντιπαράθεση μεταξύ τους αφού υπάρχει έντονο το στοιχείο της «εθνικής υπερηφάνειας». Παρ' όλα αυτά, ο ρατσισμός δεν εκδηλώνεται τόσο στις σχέσεις των κρατουμένων, όσο από την υπηρεσία προς τις μετανάστριες κρατούμενες.

Στο παράρτημα ανηλίκων ποτέ δεν έχει ησυχία, δεν είναι όπως οι άλλες πτέρυγες των γυναικών. Η ατμόσφαιρα χρωματίζεται από την ένταση και την ενέργεια της μικρής ηλικίας. Άτομα που έχουν γαλουχηθεί στην παραβατικότητα και έχουν για το λόγο αυτό αποκλίνει από το στερεότυπο της “φυσιολογικής” παιδικής ηλικίας. Οι μικρές ξένες, κλέφτρες, πόρνες, πρέζακια,τσιγγάνες, όπως με άνεση θα τις αποκαλούσαν κάποιοι, μπορεί να μη ζουν στη φυλακή μια ζωή όπως όλα τα παιδιά. Έχουν όμως βαθιά μέσα τους ζωντανά ένστικτα, ανάγκες και επιθυμίες που προσπαθούν να καλύψουν στο χώρο που πλέον ζουν, κάποιες για μικρό χρονικό διάστημα και κάποιες για τη μισή τους ζωή. Και αυτό εξωτερικεύεται με τη συμπεριφορά τους, προσπαθώντας συνεχώς να βρουν υποκατάστατα σ' αυτά που εγκλεισμός τους στερεί: κολλούν στους τοίχους εικόνες από περιοδικά με πράγματα που τους λείπουν όπως π.χ. ρούχα, μακιγιάζ και ημίγυμνος άντρες. Οργανώνουν τραπέζια, χορεύουν με δυνατή μουσική, συνάπτουν ερωτικές σχέσεις μεταξύ τους, ή βρίσκουν κόλπα για να μαστουρώνουν. Κάποιες άλλες βέβαια

δεν προσπαθούν ν' αναπληρώσουν τα κενά απ' την κλεμμένη τους ζωή γιατί νιώθουν πως αυτή είναι τελειωμένη. Κλείνονται στον εαυτό τους και στο κελί τους, καταπίνουν ξυραφάκια, μπαταρίες κ.α., ξερνούν αίμα, προκαλούν βαθιά κοψίματα στα χέρια και σε όλο τους το σώμα, καίγονται με τσιγάρα. Όπως οι ίδιες εξηγούν με μια αυτοκαταστροφική λογική, με τον τρόπο αυτό μοιράζουν τον εσωτερικό τους πόνο, προκαλώντας πόνο και στο σώμα τους. Ή απλά το κάνουν για να τραβήξουν την προσοχή των γύρω. Και συνήθως οι περιπτώσεις αυτές καταλήγουν στο ψυχιατρείο για μια πλούσια "θεραπεία" φυτοποίησης με ψυχοφάρμακα. Βέβαια αυτά δεν συμβαίνουν μόνο στις ανήλικες, αλλά και στις άλλες πτέρυγες και στον Κορυδαλλό και στις φυλακές γενικότερα. Μόνο που εκεί έχουν μια παραπάνω βαρύτητα, καθώς μιλάμε για μικρές ηλικίες πιο εύθραυστες που ο εγκλεισμός παίζει το ρόλο του παράλληλα με τη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου, θρυμματίζοντας οτιδήποτε παιδικό υπάρχει μέσα του. Γίνεται κομμάτι της ζωής τους και αυτό επιδρά τόσο αρνητικά, που τα άτομα που περνούν ανήλικα από «σωφρονιστικά» ιδρύματα, συνήθως καταλήγουν να μπαينوβαγίνουν σε αυτά.

Λίγα λόγια γενικότερα

Οι γυναίκες φυλακές αντιμετωπίζουν τα ίδια προβλήματα με τις αντρικές: φαγητό, ζεστό νερό, έλλειψη φαρμάκων (τα αποχαινωτικά φάρμακα δεν λείπουν ποτέ, παρά μονάχα αυτά που αντιμετωπίζουν τις διάφορες παθήσεις), συμφόρηση σε κελιά και θαλάμους. Εκτός απ' αυτά όμως υπάρχουν και κάποιες ιδιαιτερότητες που έχουν να κάνουν με το γυναικείο φίλο, θέματα που χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή και υποδομές: εγκυμοσύνες, μωρά, γυναικολογικά προβλήματα, μαστογραφίες. Θέματα στα οποία οι φυλακές δεν ανταποκρίνονται στο βαθμό που θα έπρεπε για την πρόληψη ή την αντιμετώπισή τους. Η συντριπτική πλειοψηφία των κρατουμένων αποτελείται από μετανάστριες που οι περισσότερες προέρχονται από τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα, από τις τάξεις των μικροπαραβατών. Αυτό το γεγονός είναι η αντανάκλαση στον καθρέφτη της κοινωνίας: εξωθημένες στο περιθώριο για διάφορους λόγους, φυλετικούς, ταξικούς, κτλ. Εξαθλιωμένες γυναίκες που έκαναν τις κλοπές «δουλεία» γιατί πολύ απλά μόνο αυτό έμαθαν ή μόνο αυτό μπορούν να κάνουν για να επιβιώσουν. Για να μην συμβάλλω όμως στη μυθοποίηση καταστάσεων, πρέπει να μιλήσω και για την άλλη πλευρά: την κατάσταση κάποιων μεταναστριών (κυρίως τσιγγάνων) που μέσω του εμπορίου ηρωίνης αναρριχήθηκαν οικονομικά αποκτώντας τεράστιες περιουσίες. Πάντως όλες τους ανήκουν στις περιπτώσεις που αναζήτησαν την τύχη τους στο δρόμο του επονομαζόμενου (από το νόμο) «εγκλήματος». Μικροκλοπές, trafficking, και φυσικά εμπόριο ναρκωτικών, η πιο "κερδοφόρα" απ' όλες επιλογές και πρώτη στις αποδοχές των μεταναστριών αλλά και ελληνίδων κρατουμένων.

Οι γυναίκες αυτές, κυρίως οι μετανάστριες αντιμετωπίζονται από την υπηρεσία έτσι ακριβώς όπως αντιμετωπίζονται και έξω από το κράτος: με απαξίωση, ρατσισμό και αδιαφορία. Επειδή έχουν και το πρόβλημα της συνεννόησης αδυνατούν να διαχειριστούν τις νομικές τους υποθέσεις, να βρουν δικηγόρους, να κάνουν αιτήσεις, ή ότι άλλο χρειάζεται. Καμία παροχή υπηρεσιών δεν υπάρχει γι' αυτές, κανείς δεν ασχολείται και έτσι μένουν έρμαια μιας δικαστικής απόφασης. Αυτή η κατάσταση επιδρά

πολύ επάνω τους και τις αποτρέπει από το να διεκδικήσουν πράγματα γιατί έχει ριζωθεί μέσα τους η απόρριψη. Βέβαια η αντιμετώπιση δεν είναι ίδια και προς τις “κοινωνικά ανώτερες” και οικονομικά ευκατάστατες κρατούμενες (υπάρχουν κ’ αυτές). Οι κρατούμενες όμως είναι ένα σύνολο ατόμων που εύκολα μπορώ να παρομοιάσω με την κοινωνία. Μια ετερογενείς μάζα αποτελούμενη από όλων των ειδών ανθρώπους. Από την πιο αξιοπρεπή γυναίκα που αντιστέκεται στη φθορά του εγκλεισμού μέχρι αυτή που ρουφιανεύει ασύστολα, από την πιο «μεγαλοπιασμένη» κυρία που μπήκε για υπεξαίρεσεις χρημάτων ή την πιο εξαθλιωμένη τσιγγάνα που έκλεβε πορτοφόλια στον ηλεκτρικό. Από την τοξικοεξαρτημένη, μέχρι τη φόνισσα που απηύδωσε, ή τη μάνα που σκότωσε το παιδί της, αυτή που εξέδιδε ανήλικα, αυτή που σκότωσε τον παρά λίγο βιαστή της, τον άντρα, τον πατέρα, την μάνα της, τον ψιλικατζή της γειτονιάς. Η καθεμιά με διαφορετικά κίνητρα, διαφορετική συνείδηση ή και καθόλου συνείδηση. Ένα σύνολο αντιθέσεων και κοινωνικών ανισοτήτων, κάτω από την ίδια στέγη, πίσω από τα ίδια συρμάτινα πλέγματα. Οι σχέσεις μεταξύ των γυναικών είναι κατηγοριοποιημένες με βάση τα κοινά χαρακτηριστικά (εθνικότητα, αντικείμενο παραβατικού ενδιαιφέροντος) ή με βάση κοινές αντιλήψεις και ενδιαφέροντα ή τρόπους ζωής.

ο ρόλος του πολιτικού κρατούμενου

Στις φυλακές είμαστε αναγκασμένοι να συμβιώνουμε με τους δεσμοφύλακες δηλαδή ένα σύνολο ανθρώπων που είτε είναι προκλητικοί, είτε ευγενικοί, είμαστε πολιτικά απέναντί τους. Όμως με τη συνολικότερη στάση μας και σε συνδυασμό με την αλληλεγγύη απ’ έξω και την δημοσιότητα των υποθέσεων, γίνεται σαφές ότι ο πολιτικός κρατούμενος έχει έδαφος κάτω από τα πόδια του. Τίποτε δεν θα αφήσουμε να πέσει κάτω και αυτό είναι κάτι που η υπηρεσία γνωρίζει πολύ καλά και έτσι εισπράττουμε κάποιο «άτυπο» σεβασμό ακόμη και απ’ αυτήν, πράγμα που διευκολύνει τις διεκδικήσεις μας σε κάποιο βαθμό.

Μέσο της επαφής με τους υπόλοιπους κρατούμενους καλούμαστε να προτάξουμε τις αξίες που έχουμε σαν άνθρωποι και σαν πολιτικά υποκείμενα, οι οποίες αυτόματα έρχονται σε σύγκρουση με τις καθιερωμένες συμπεριφορές αλληλοσπαραγμού που δημιουργεί ο εγκλεισμός. Να λειτουργούμε με το δικό μας αξιακό σύστημα και όχι με της φυλακής. Η ριζοσπαστικοποίηση των υπολοίπων μπορεί να επιτευχθεί μέσω της καθημερινής τριβής και με τη συμπεριφορά μας στην πράξη. Π.χ. κάποιος ασχολείται με τα προβλήματα της πτέρυγας, διεκδικεί πράγματα, τα καταφέρνει, έρχεται σε αντιπαράθεση με προσβλητικές συμπεριφορές (π.χ. της υπηρεσίας που απαξιώνει κρατούμενες, ή τις κρατούμενες που ρουφιανεύουν). βλέπουν έτσι μια συνολική στάση κάποιου που λειτουργεί μεταδοτικά σε όσους των αναγνωρίζουν ως αξιοπρεπή. Παρόλ’αυτά δεν αντιλαμβάνομαι τους πολιτικούς κρατούμενους σαν κάποια ελίτ των φυλακών. Μπορούν όμως, την αγωνιστική τους εμπειρία εκτός των τοίχων, να τη μεταφέρουν εντός αλλά και να πάρουν εμπειρίες από άλλους κρατούμενους που έχουν πολλά να δώσουν. Για τη συνολική εναντίωση στο καθεστώς στέρησης της ελευθερίας.

Κωνσταντίνα Καρακατσάνη – γυναικείες φυλακές Κορυδαλλού

Στις 19 Μάρτη το τζιπάκι των EKAM μαζί με 3 κολάδικα σταματάνε μπροστά σε μια τεράστια σιδερένια κυλιόμενη πόρτα. Ένας φύλακας ζητάει τα χαρτιά. Όλα καλά... και η πόρτα ανοίγει. Καθώς κλείνει πίσω μας, ένας άλλος περιφραγμένος κόσμος εμφανίζεται μπροστά μου. Είναι η φυλακή του Ελαιώνα της Θήβας. Βγαίνω από το τζιπ με την συνοδεία δύο γυναικών της αντιτρομοκρατικής που τις τελευταίες τέσσερις μέρες εκπλήρωναν επάξια το ρόλο της γκουβερνάντας μου. Χρειάστηκαν λίγα λεπτά αναμονής για να με παραδώσουν στους νέους κηδεμόνες της ζωής μου. Στα λίγα αυτά λεπτά άκουγα από αυτές σχόλια του στιλ «*Ωραία είναι εδώ... , καλοδιατηρημένο κτίριο*». Θεώρησα από μέρους μου να τις αποχαιρετίσω με τη φράση «*αφού σ' αρέσει τόσο πολύ, έλα να μείνεις εσύ*». Φυσικά και μόνο η σκέψη ενός επισκέπτη πως θα μπορούσε να μείνει σε μια οποιαδήποτε φυλακή, τρομάζει, κάνει τους ανθρώπους, ακόμη και τους υπανθρώπους να κλείνουν το στόμα τους και απλά ν' αποχωρούν. Οι γυναικείες φυλακές της Θήβας είναι ένα νεόχτιστο προοδευτικό τερατούργημα με μακρόστενους διακλαδωτούς διαδρόμους, κάμερες που καλύπτουν κάθε γωνία χωρίς κανένα τυφλό σημείο, με δεσμοφύλακες άντρες και γυναίκες, με αυτόματες πόρτες με κάγκελα κάθε 10 μέτρα, με τιμμεντένια άδεια προαυλία μικρότερα από γήπεδο του μπάσκετ κυκλωμένα από τοίχους που καταλήγουν σε συρματοπλέγματα. Έξω από τους τοίχους υπάρχουν χώροι ασφαλείας μέχρι τον εξωτερικό που σε χωρίζει από την ελευθερία. Σε υπερυψωμένα σπιτάκια εποπτεύουν φύλακες σχεδόν 24 ώρες το 24ωρο μήπως κάποιος βρει τρύπα να ξεφύγει.

Ένας περιφραγμένος μικρός ζωολογικός κήπος βρίσκεται μεταξύ εξωτερικής πόρτας και κυρίας εισόδου της φυλακής. Δεν υπάρχει πρόσβαση ή οπτική επαφή παρά μόνο στους επισκέπτες, στις κρατούμενες που καθαρίζουν και κατά τη διαδρομή σου προς το αρχιφυλακείο. Φαντάστηκαν πως μοιάζει πιο φυσικό το τοπίο με φυλακισμένα ζώα δίπλα σε φυλακισμένους ανθρώπους. Η δημοκρατία άλλωστε φροντίζει να «στολίζει» τα τερατάκια της.

Μετά από 3 εβδομάδες σε πτέρυγα προσαρμογής πλέον βρίσκομαι μόνιμα στη Γ πτέρυγα, σε θάλαμο χωρητικότητας 14 ατόμων. Δεν θα έλεγα πως η αναγκαστική συγκοίτηση με 12 γυναίκες είναι το πιο απλό πράγμα. Με μηδέν προσωπικό χώρο και τις κάθε λογής ιδιοτροπίες, οποιαδήποτε εύκολα μπορεί να ξεπεράσει τα όριά της. Εκτός από 2,5 ώρες τη μέρα που μπορώ να βγω στο προαύλιο, οι υπόλοιπες περιορίζονται σε μία αίθουσα 20x30 μέτρα. Αυτός είναι ο επιτρεπτός χώρος κίνησης. Σε αυτή την αίθουσα πίνω καφέ, τρώω, διαβάζω, γράφω, ακούω μουσική, σκέφτομαι. Σε αυτό τον χώρο περνάω τη ζωή μου τους τελευταίους 2,5 μήνες και για ακαθόριστο ακόμη χρόνο. Οι τοίχοι είναι ζωγραφισμένοι μέχρι το ταβάνι με εικόνες από λιβάδια, δέντρα, θάλασσες και ψάρια. Προσπάθησαν να δώσουν έτσι μια πιο ανθρώπινη όψη της φυλακής. Να κάνουν τις κρατούμενες να πιστέψουν ότι η έλλειψη φυσικού τοπίου αντικαθίσταται με μπογιές. Τις πρώτες μέρες μου φάνηκε κακόγουστο αστείο, τώρα έχει καταντήσει εκνευριστικό.

Το προσωπικό κινείται σε παραπλήσια αντιφατικά μήκη κύματος. Τυπικές δεσμοφύλακες που προσπαθούν να παραστήσουν πως η δουλειά που κάνουν μπορεί να απενοχοποιηθεί από τη φύση της. Νομίζουν πως ακόμα και η ευγένεια μπορεί να ισοσταθμίσει τη βραδινή και πρωινή καταμέτρηση, την αναισθησία και αδιαφορία που δείχνουν σε κρίσεις κρατουμένων όταν πολύ συχνά κόβουν τα χέρια τους, σε ξεσπάσματα τοξικομανών. Είναι οι ίδιες που μοιράζουν απλόχερα ψυχοφάρμακα για να αποφευχθούν φασαρίες, ενώ την ίδια στιγμή για οποιαδήποτε άλλη ασθένεια, το ντεπόν τα γιατρεύει όλα. Αυτές οι ίδιες ανάλογα με τις εντολές δεν θα διστάσουν να σε οδηγήσουν στην απομόνωση, θα σε περάσουν από έλεγχο ξεγυμνώνοντάς σε, αυτές είναι που έχουν «το ελεύθερο» να κρυφοκοιτάζουν με θράσος τα γράμματά σου. Είναι αυτές που όταν φτάσει 9 το βράδυ θα κλειδώσουν την πόρτα πίσω τους και με την ίδια ευκολία θα σου πουν καληνύχτα. Η υποκρισία στο μεγαλείο της. Οι ευχές εδώ μέσα δεν ταιριάζουν. Καμία καλή νύχτα ούτε καλή μέρα δεν υπάρχει στη φυλακή. Μόνο μέρες και νύχτες.

Η λογική της κυριαρχίας προτάσσει το διαχωρισμό των ανθρώπων σύμφωνα με φαινομενικά αποσπασματικά χαρακτηριστικά. Δημιουργεί έτσι φαινομενικές κοινότητες με αποτέλεσμα να ενισχύονται η ανισότητα και ο ανταγωνισμός. Η ηθική της κοινωνίας ανταποκρίνεται στο κάλεσμα όχι μόνο αναπαράγοντας τη λογική αυτή, αλλά τις περισσότερες φορές θα γίνει ο μεγαλύτερος υπερασπιστής της. Η κοινωνική τάξη, η εθνικότητα, το φύλο είναι μερικά από τα παραδείγματα που διαμορφώνουν αντίληψεις και συμπεριφορές καθημερινά. Η φυλακή είναι βασικό κομμάτι του συστήματος και η κοινότητα των φυλακισμένων ένας μικρόκοσμος συμπίεσμένης κοινωνίας. Επόμενο είναι λοιπόν, τα συμπτώματα του αρρωστημένου κόσμου που ζούμε να μεταφερθούν και εντός των τειχών. Η φυλακή από τη μία πλευρά, κατά κάποιο τρόπο συλλογικοποιεί τους κρατούμενους εξαναγκάζοντάς τους να αναγνωριστούν σε μία συλλογική ταυτότητα που σημαδεύεται αρνητικά από την ποινή. Ταυτόχρονα ο διαχωρισμός εμφανίζεται σε όλο το μεγαλείο του τεμαχίζοντας τους άντρες και τις γυναίκες σε ξεχωριστά κολαστήρια. Θα τεμαχίσει ακόμη μια φορά τις γυναίκες και τους άντρες αναλογικά σε πτέρυγες προστασίας, τοξικομανών, τσιγγάνων, ανηλίκων, μωρομάνων, απειθαρχων, λευκά κελιά. Κάθε κατηγορία χρήζει διαφορετικής μεταχείρισης και αντιμετώπισης ανάλογα με το συμφέρον που έχει το σύστημα κάθε φορά. Τα υποτακτικά σκουλήκια (οι ρουφιάνοι) και οι πρώην εγκάθετοι του συστήματος (διεφθαρμένοι μπάτσοι που τους έκαψε το σύστημα) θα προστατευθούν, οι μωρομάνες θα γίνουν εργαλείο για φαινομενικό ανθρωπισμό, οι τοξικομανείς θα λάβουν την υποτίμηση και αδιαφορία. Αξιοπρεπείς γυναίκες κρατούμενες που βιώνουν κάποια απ' αυτές τις συνθήκες, όπως αυτή των τοξικομανών, σίγουρα θα μεταφέρουν πολύ πιο αναλυτικά και περιγραφικά κάποια από τα βιώματά τους.

Ως αναρχική επαναστάτρια θεωρώ πως ο διαχωρισμός με βάση το κοινωνικό φύλο είναι ένα ζήτημα με κοινωνικές προεκτάσεις τόσο εντός όσο και εκτός των τειχών. Είναι ένα ζήτημα που τις περισσότερες φορές υποτιμάται και κάποιες υπερτιμάται διαστρεβλωμένα. Θεωρώ πως υπάρχει μια καλά ριζωμένη αντίληψη στους ανθρώπους

επί αιώνες για χαρακτηριστικά και συμπεριφορές που αρμόζουν είτε μόνο σε γυναίκες είτε μόνο σε άντρες. Βάση φύλου διαμορφώθηκαν ρόλοι και κοινωνικές ταυτότητες τις οποίες ο καθένας αποκτά από τη στιγμή που γεννιέται και κουβαλάει σε όλη τη διάρκεια της ζωής του. Είναι ο πιο εμβαθυμένος διαχωρισμός που έχει αποδεχτεί η κοινωνία.

Η κοινωνική πραγματικότητα ορίζει τη γυναίκα ως το ασθενές φύλο και οι προεκτάσεις του στην πράξη, πραγματικά άπειρες σε καθημερινή βάση. Η αναπαραγωγή μιας τέτοιας συνθήκης αυτομάτως ορίζει ένα υποκείμενο ως υποδεέστερο, παρουσιάζεται ως θύμα και καταλήγει να αντιμετωπίζεται ως προστατευόμενο είδος. Όμως σε κάθε σχέση υπάρχει αυτός που εκπέμπει και αυτός που δέχεται-αποδέχεται. Το γυναικείο φύλο στην πλειοψηφία του αποδέχεται την κοινωνική του ταυτότητα και οδηγείται στη λογική της θυματοποίησης είτε για να αποποιηθεί ευθύνες είτε για να επαναπαυτεί δικαιολογώντας την αδράνειά του αφού οι «απαιτήσεις» αυτομάτως μειώνονται. Η θυματοποιημένη οπτική οποιουδήποτε ζητήματος οδηγεί στην ηττοπάθεια και τη μη αξιοποίηση δυνατοτήτων και ικανοτήτων του ατόμου. Η δύναμη της ατομικότητας και οι ευθύνες του τόσο σε προσωπικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο είναι αυτή που προωθεί απελευθερωτικές στιγμές, συνθήκες, δράσεις.

Μιλώντας για εμένα, δεν θεώρησα ποτέ τον εαυτό μου στην κατηγορία του ασθενούς φύλου και δεν θέλησα να είμαι παθητικό ον. Απεγκλωβίστηκα από ενοχικά σύνδρομα που σε γεμίζει η κοινωνία και τράβηξα τον δρόμο μου σύμφωνα με τα δικά μου αξιακά «θέλω». Κατά τη διαδρομή μου πολλές φορές συνάντησα βλέμματα ακόμα εγκλωβισμένα στα στερεότυπα του κοινωνικού φύλου. Ακόμα και στους κόλπους του αντιεξουσιαστικού χώρου κατά τη γνώμη μου ελλοχεύει συχνά η προκατάληψη από τη μεριά των αντρών και η επανάπαυση έως και η εκμετάλλευση του ρόλου τους από την πλευρά των γυναικών. Στα δικά μου μάτια δεν νοείται επαναστατημένος άνθρωπος που δεν παλεύει για την κατάργηση των κοινωνικών ρόλων. Πρώτα για τον εαυτό του σε εσωτερικό επίπεδο και σε δεύτερο βαθμό προς τους άλλους, εξωτερικά. Είναι μια διαδικασία εσωτερικής αναζήτησης αλλά και βασικών αρνήσεων αυτού του κόσμου. Γιατί σ' αυτή τη ζωή τίποτα άξιο λόγου δεν χαρίζεται, πρέπει να το διεκδικήσεις μόνος σου. Η ουσία για μένα είναι στο πως τελικά η ίδια η γυναίκα ξεπερνά το κατάλοιπο που της φόρτωσε η κοινωνία και συμπεριφέρεται απεγκλωβισμένη απ' αυτό. Μόνο τότε οι ρόλοι σπάνε, χάνονται μέσα από την ενεργητική στάση. Εγώ διάλεξα την ενεργητική στάση σε έναν κόσμο παθητικότητας. Διάλεξα την ενεργητική συμμετοχή σε μια επαναστατική οργάνωση. Δεν ακολούθησα κανέναν, ούτε παρασύρθηκα από τίποτα. Επέλεξα. Ήμουν παρούσα στις συζητήσεις, στις αποφάσεις, στις δράσεις και τώρα στην ώρα της πληρωμής. Ανέλαβα την ευθύνη των πράξεών μου παρόλο που θα μπορούσα να εκμεταλλευτώ την ιδιότητά μου ως γυναίκα και να λάβω ευνοϊκότερη μεταχείριση. Πόσο αξιοπρεπές θα ήταν αυτό όμως;

Μέσα στην ιστορία μια γυναίκα που εμπλέκεται σε επαναστατικά εγχειρήματα καταφέρνει στην ουσία να σπάσει δύο ρόλους. Από τη μία, καταργεί συνειδητά την ταυτότητά της ως νόμιμος άνθρωπος αμφισβητώντας τους νόμους και την τάξη και, σε δεύτερο βαθμό, την ταυτότητά της ως γυναίκα, ξεπερνώντας την αντίληψη των έμφυλων ρόλων (μάννα, σύζυγος, γκόμενα) που η ίδια η κοινωνία της έχει προσδώσει.

Οι αρχές της Γερμανίας τη δεκαετία του '70 όταν η επαναστατική οργάνωση RAF ήταν ενεργή και αριθμούσε κάποιες γυναίκες στο εσωτερικό της, έδωσε την εντολή «Πυροβολήστε πρώτα τις γυναίκες». Το γεγονός του ξεπεράσματος στην ουσία δύο ρόλων καθιστούσε τις γυναίκες πιο αποφασισμένες, πιο συνειδητοποιημένες, άρα και πιο επικίνδυνες σε σύγκριση με τους άντρες που, ως συμβατό κομμάτι με την παραβατικότητα λόγω φύλου (σύμφωνα πάντα με την επιστημονική προσέγγιση του κράτους), ακολούθησαν μια πιο φυσική πορεία.

Κάθε εποχή έχει όμως τα δικά της χαρακτηριστικά και τις δικές της συνθήκες. Ο αντιεξουσιαστικός χώρος αναζητά συχνά στους κόλπους των έκνομων ένα επαναστατικό υποκείμενο θεωρώντας πως η αμφισβήτηση των νόμων μέσω μίας ή περισσότερων παράνομων πράξεων συνεπάγεται και την αμφισβήτηση του υπάρχοντος. Κατ' αναλογία και πως η γυναίκα που αμφισβητεί τους νόμους, αμφισβητεί έστω και μη συνειδητά τον κοινωνικό της ρόλο.

Ζώντας όμως στην πραγματικότητα των γυναικείων φυλακών και συγκεκριμένα του Ελαιώνα της Θήβας διαπιστώνεται πως η μικροαστική σύγχρονη συμπεριφορά των κοινωνικών ρόλων έχει μεταφερθεί και εντός των τειχών. Η παράνομη πράξη που συντελέστηκε δεν ήταν παρά μία στιγμή. Είναι χαρακτηριστικό πως η πλειοψηφία των γυναικών δεν μιλάει για το «έγκλημα» που διέπραξε, αλλά για αυτό που ο άντρας την ώθησε να διαπράξει. Δηλαδή δεν νιώθει καν κομμάτι του εαυτού της την παράνομη πράξη για την οποία βρίσκεται στη φυλακή, αναπαράγοντας έτσι τη λογική του θύματος. Ο ρόλος της μάνας έχει παραμεριστεί για να παρανομήσει, όμως καθώς βιώνει τη συνθήκη του εγκλεισμού επαναφέρει γρήγορα την ταυτότητα της μάνας-προστάτη. Νιώθει πως ίσως είναι η σωτηρία της για να γλιτώσει ή η κατάρα της αφού αναγκάζεται να ζει μακριά από τα παιδιά της. Πολλές φορές ο ρόλος της θα γίνει οδηγός για συμπεριφορές που θα υπομείνει μέσα στη φυλακή, θα γίνει ο φόβος της και η ανεκτικότητα της. Το εκβιαστικό σφραγιστικό σύστημα θα πατήσει σε αυτή την αδυναμία ζητώντας ανταλλάγματα κάθε είδους με προτεραιότητα την υποτακτικότητα στους κανόνες της φυλακής, τις αναφορές για άλλες κρατούμενες. Παράλληλα θα φροντίσει να την εξευτελίσει με πολλούς τρόπους αναγκάζοντάς την να υπομείνει πέρα από τους δικούς της σωματικούς ελέγχους και των ίδιων των παιδιών της, πολλές φορές μικρής ηλικίας, αν θέλει να τα δει σε ανοιχτό επισκεπτήριο. Η ίδια μπροστά στην επιθετική αυτή συνθήκη και τη δική της αδυναμία να ξεπεράσει τις κοινωνικές ταυτότητες δι-οχετεύει την ενεργητικότητά της ασχολούμενη με την επιβίωσή της μέσα στη φυλακή προσομοιάζοντάς την με τη ζωή που είχε έξω. Συχνές επισκέψεις στο κομμωτήριο, ανταλλαγή-πούλημα ρούχων, βάψιμο.

Σε παλαιότερες εποχές η σύνθεση των κρατουμένων αποτελείτο από έκνομους απελπισμένους. Από ανθρώπους που δεν τους είχε απομείνει καμία ελπίδα να δουν να αλλάζει η πραγματικότητα στην οποία ζούσαν, αποκλεισμένοι από την κατανάλωση, περιθωριοποιημένοι από την κοινωνία. Η αναγκαστική τοποθέτηση χωρίς διέξοδο στην κατώτερη κοινωνική κλίμακα, δημιουργεί οργή η οποία αποτελεί την απαραίτητη προϋπόθεση για την γέννηση οποιασδήποτε απόπειρας απελευθέρωσης. Η οργή

εξάλλου από μόνη της δεν είναι πολιτική ή απολιτική. Εξαρτάται από τους τρόπους με τους οποίους θα θελήσει ή θα μπορέσει να εκφραστεί. Αυτή η οργή φαίνεται να λείπει στο σήμερα, στο εδώ μέσα. Αντιθέτως κυριαρχεί μία παραίτηση. Ενώ η πλειοψηφία των γυναικών είναι αλλοδαπές και δεν γνωρίζουν καν τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην 7 Σεπτεμβρίου¹ και αυτά που επακολούθησαν, δημιουργούν ένα μεγάλο χάσμα μεταξύ απλής επιβίωσης και υγιούς εξεγερτικής συμπεριφοράς. Από μία υποκειμενική σκοπιά, σαν συνείδηση της πραγματικής εξωτερικής κατάστασης και των πραγματικών ενδιαφερόντων, αυτές οι γυναίκες βρίσκονται ακόμα σε μία σημαντική σύγχυση.

Η σύνθεση της φυλακής δεν προέρχεται από απελπισμένους (παρά μόνο οι τοξικομανείς που λόγω της εξάρτησης από τη μία και της ύπουλης καταστολής μέσω χορήγησης φαρμάκων από την άλλη έχουν περιορισμένες δυνατότητες). Το οικονομικό έγκλημα χαρακτηρίζει την εποχή μας στις γυναικείες φυλακές όσο και η διακίνηση μεγάλων ποσοτήτων ναρκωτικών. Σε καμία περίπτωση κανένας πλέον δεν είναι αποκλεισμένος από την κατανάλωση, κάτι το οποίο αλλοτριώνει την οργή και σε συνδυασμό με τις κοινωνικές ταυτότητες κάνει τις γυναίκες να μένουν στο τέλος θύματα των ψευδαισθήσεών τους. Φυσικά αυτή η αντίληψη δεν είναι καθολική. Υπάρχουν και θα υπάρχουν πάντα εδώ μέσα κάποιες που κρατάνε την αξιοπρέπεια και το κεφάλι ψηλά. Στο μυαλό των οποίων οι «υπάλληλοι», όπως θέλουν τώρα να αποκαλούνται, εξακολουθούν να είναι ανθρωποφύλακες και η στολή τους θα είναι πάντα στο στόχαστρο. Όπως επίσης η αλληλεγγύη σε κρατούμενους δεν χάνει ποτέ το νόημά της. Όχι υπερασπιζόμενοι τους ρόλους των κρατουμένων αλλά εναντιώμενοι στη συνθήκη της φυλάκισης αυτής καθαυτής. Τη συνθήκη αυτή που στερεί το πολυτιμότερο αγαθό, τη φυσική ελευθερία με την οποία συνδέονται όμως επίπονοι περιορισμοί κάθε είδους. Από τη διακοπή σεξουαλικών σχέσεων μέχρι την ταπεινωτική εξάρτηση από τους μηχανισμούς της φυλακής για την επικοινωνία. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, υπάρχει ιδιαίτερη απόλαυση στις μικρές ευχαριστήσεις που αποσπώνται από τον κατασταλτικό μηχανισμό.

Η αλληλεγγύη πρέπει να παραμένει ζωντανή δίπλα σε κινήσεις κρατουμένων και αλώβητη, αντικειμενική και σε εγρήγορση σε υποθέσεις που αφορούν πολιτικούς κρατούμενους. Κατά τη γνώμη μου οι συγκεντρώσεις αλληλεγγύης δεν πρέπει να περιορίζονται σε εθιμοτυπικές ημερομηνίες όπως π.χ. την πρωτοχρονιά, αλλά να διατηρούν τα αντανάκλαστικά τους ώστε να μεταλλάσσονται σε μοχλό πίεσης όταν τα σωφρονιστικά καπρίτσια δοκιμάζουν τους κρατούμενους. Η αλληλεγγύη πρέπει να είναι εργαλείο για να αναδεικνύει τις υποθέσεις των αναρχικών κρατούμενων όχι προσωποκεντρικά, όχι με βάση τις προσωπικές σχέσεις, όχι με κριτήρια ενοχής-αθώτητας. Άλλωστε σε αυτό τον κόσμο κανείς δεν είναι αθώος, είμαστε όλοι ένοχοι. Άλλοι για τη συνειδητοποίησή τους και τη δράση τους ενάντια σε ότι τους καταπιέζει και άλλοι για την ανοχή τους στους καταπιεστικούς θεσμούς.

---

1. Αναφέρεται στο φασιστικό πογκρόμ που εξαπολύθηκε με την ενεργό συμμετοχή της αστυνομίας μετά τη δολοφονία του Μανώλη Καντάρη τον Μάη του 2011.

Στέλνω τους επαναστατικούς μου χαιρετισμούς σε όσους με πείσμα στο πείσμα των καιρών επιλέγουν να δρουνε.

Όλγα Οικονομίδου
μέλος της ΕΟ Συνομοσπία πυρήνων της φωτιάς
Φυλακές Ελαιώνα Θηβών

Χριστούγεννα μέσα στο κελί
Μισητοί μου κανίβαλοι

28 Δεκεμβρίου 2008

Όταν είσαι αθώος και είσαι φυλακή θα αγανακτήσεις για τη δικαστική πλάνη ή την πλεκτάνη που σε έβαλε μέσα. Όταν όμως η πλεκτάνη έχει γίνει νόμος και σου έχει κλέψει όλη τη ζωή μόνο και μόνο επειδή εξαρτήθηκες και αρρώστησες, επειδή έκανες χρήση μιας ουσίας και η ιδιοτελής βαρβαρότητα με νόμο σε έβαλε στη φυλακή, τι θα πεις; Θα αρκεστείς στο ότι όλο αυτό οφείλεται στην κοινωνική πλάνη και θα ευχηθείς χρόνια πολλά; Πόσος χαζός μπορεί αν είναι ένας άνθρωπος για να εύχεται ευχές στους δήμιούς του; Και άντε και να ευχηθείς, ποια θα είναι η καταλληλότερη ευχή; «Την αρρώστια μας να έχουμε να σας ταΐζουμε»;

Αγαπητοί μου συμπολίτες (κλέφτες και λωποδύτες), σας εύχομαι να αρρωστήσετε, να δουλεύετε μια ζωή και να σας παίρνουν όλα τα λεφτά και να σας καταστρέφουν τη δουλειά. Να σας αφήνουν δίχως μία, να σας βάζουν φυλακή, να σας βάζουν και χρηματική ποινή μετά και βγαίνοντας να χρωστάτε και από πάνω. Να σας βάζουν στη φυλακή, να ζείτε ο ένας πάνω στο άλλο και να σας στερούν όλα. Να έρχεται ο κάθε αμόρφωτος, άρρωστος, κομπλεξικός φύλακας και να επεμβαίνει ακόμη και στην ποιότητα του χαρτιού υγείας που θα χρησιμοποιήσετε. Και να σας υποχρεώνει να παίρνετε το πιο ακριβό και το χαράτσι να πηγαίνει στις τσέπες του. Να είναι τα παιδιά και οι γονείς σας έξω και να μην μπορείτε να τους συνδράμετε ούτε στο ελάχιστο^ αντιθέτως να τους ζητάτε και βοήθεια. Στη χώρα των κανιβαλών που γεννήθηκα και έζησα σαράντα μαρτυρικά χρόνια, η ατυχία και κακοτυχία μου είναι αυτοί οι κανίβαλοι. Οι κανίβαλοι που έχουν γνώμη (για τους άλλους πάντα) και ψηφίζουν και κάνουν κόλαση τη ζωή των άλλων.

Μισητοί μου κανίβαλοι, κανείς σας δεν μπορεί να αποποιηθεί των ευθυνών του. Όλοι ξέρετε ότι το εμπόριο των απαγορευμένων ουσιών ανθεί και ότι οι έμποροι δεν είναι φυλακή. Όλοι ξέρετε ότι οι μπάτσοι πουλάνε ναρκωτικά. Αν αύριο απαγορευτεί το τσιγάρο και θεσπιστεί νόμος να μπαίνουν οι καπνιστές στη φυλακή όλοι θα αντιδράσετε. Για μας δεν αντιδράει σχεδόν κανένας. Γιατί πολλοί αισχροκερδούν εις βάρος μας και άλλους σας βολεύει. Φάτε λοιπόν τα μελομακάρονά σας, ρίξτε τους χορούς σας στολισμένοι, καλοί μου συμπολίτες. Εγώ έχω πλέον, μόνο ένα να γιορτάζω. Αυτό που δεν μπορείτε ποτέ να μου του αρπάξετε, γιατί όλα τα άλλα μου τα πήρατε ότι δεν σας μοιάζω.

Κατερίνα Γκουλιώνη

Όταν αναστείλαμε τις κινητοποιήσεις τον Νοέμβρη του '08, συνειδητοποιήσαμε ότι μας είχαν εμπαίξει ακόμη μια φορά με ψεύτικες υποσχέσεις και δεσμεύσεις που δεν είχαν σκοπό να υλοποιήσουν ποτέ.

Όμως είχαμε κερδίσει κάτι σημαντικό –την κοινή γνώμη. Για πρώτη φορά τότε ακούστηκε η φωνή μας κι ο κόσμος έξω έμαθε ότι εκεί πίσω απ' τα τείχη, υπάρχουν άνθρωποι σαν όλους τους άλλους που υποφέρουν και βασανίζονται καθημερινά. Άνθρωποι που δεν είναι οι εγκληματίες και οι μεγαλοπαράνομοι που δεν τους αξίζει τίποτα πάρα τιμωρία και εξόντωση.

Ο κόσμος έμαθε ότι οι περισσότεροι έγκλειστοι είναι απλοί συνάνθρωποι τους που σε κάποια στιγμή της ζωής τους βρέθηκαν εκεί, μικροπαραβάτες, χρήστες ναρκωτικών, οικονομικοί και πολιτικοί μετανάστες, χρεοφειλότες, άνθρωποι της φτωχολογιάς, της διπλανής πόρτας που δεν χρίζουν εξοντωτικής τιμωρίας, οι πιο πολλοί δεν χρίζουν καν τιμωρίας. Άνθρωποι που το ίδιο το σύστημα τους οδήγησε εκεί πετώντας τους ως απόβλητους της κοινωνίας.

Λίγο-πολύ, όλοι γνώριζαν πως λειτουργούν οι δικωκτικές και δικαστικές αρχές και με πόση ευκολία στήνουν κατηγορητήρια και δικάζουν με υπερβολικές ποινές. Κανείς όμως δεν είχε συνειδητοποιήσει, πόσο εύκολα μπορεί πλέον να βρεθεί ο καθένας στην φυλακή. Υπήρχε άγνοια για την ευκολία της προφυλάκισης. Το 1/3 των κρατούμενων είναι υπόδικοι και οι περισσότεροι χωρίς αποδείξεις, χωρίς επαρκή στοιχεία και παραμένουν στην φυλακή 12-18 μήνες, για να αφεθούν μετά στο δικαστήριο, όντας ήδη κατεστραμμένοι ηθικά, κοινωνικά, επαγγελματικά, οικογενειακά, ψυχικά. Η Ελλάδα έχει την θλιβερή πρωτιά σε τόσο ψηλά ποσοστά υπόδικων, όταν σε όλες τις πολιτισμένες χώρες είσαι αθώος μέχρι αποδείξεως του εναντίου.

Επίσης όλοι νόμιζαν ότι οι βαρυποινίτες και οι ισοβίτες είναι άνθρωποι που έχουν διαπράξει σοβαρά εγκλήματα. Δεν ήξεραν τις χιλιάδες των περιπτώσεων των μικροπαραβατών ή ακόμα και των αθών που έχουν καταδικαστεί σε εξοντωτικές ποινές, πληρώνοντας το μένος των δικαστών μετά το ξέσπασμα του παραδικαστικού σκανδάλου.

Και το κυριότερο κανείς δεν γνώριζε ότι όλοι αυτοί οι άνθρωποι βιώνουν μισαιωνικές συνθήκες κράτησης και πολλοί κοιμούνται στα πατώματα, χωρίς ιατροφαρμακευτική περιθαλψη, χωρίς τα στοιχειώδη, χωρίς αξιοπρέπεια.

Αυτά και πολλά άλλα, ακούστηκαν και ο κόσμος έμαθε, ίσως για πρώτη φορά ότι οι φυλακές έχουν καταντήσει στρατόπεδα συγκέντρωσης κοινωνικών κρατούμενων. Οι νόμοι τότε, δεν άλλαξαν, οι συνθήκες κράτησης δεν βελτιώθηκαν, η αποσυμφόρηση που έταξαν δεν έγινε, η κινητοποίηση όμως αυτή έγινε το προπύργιο της επόμενης 2 χρόνια αργότερα και εκεί άρχισε να αχνοφαίνεται λίγο φως στον ορίζοντα. Παρόλο που αυτή τη φορά προσπάθησαν να μας φιμώσουν και τα ΜΜΕ κώφευαν στις κραυγές απόγνωσης μας, η κοινή γνώμη ήταν με το μέρος μας και εμείς πιο δυνατοί

και αποφασισμένοι, ξέραμε ότι εκεί έξω υπάρχουν άνθρωποι που τώρα γνωρίζουν και δεν είμαστε πια μόνοι. Και έγινε το πρώτο βήμα. Αποφασισμένοι να συνεχίσουμε μέχρι τελικής πτώσης, πετύχαμε άμεση συνάντηση με τον υπουργό, χωρίς μεσολαβητές. Πετύχαμε την ψήφιση ενός νομοσχεδίου που βελτιώνει σημαντικά το καθεστώς των μικρών ποινών, δίνονται εναλλακτικούς τρόπους κράτησης (μετατροπή των ποινών, αναστολές, μείωση ορίων, κοινωφελή εργασία, περιορισμό προφυλακίσεων), πήραμε στο χέρι εφ' άπαξ διαγραφή των πειθαρχικών και έτσι ενεργοποιήθηκαν πολλές υπό όρους απολύσεις και άδειες και δέσμευση για 3 ακόμη νομοσχέδια που αναμορφώνουν το Σωφρονιστικό Κώδικα, το νόμο περί ναρκωτικών και το Ποινικό Δίκαιο.

Ας γυρίσουμε όμως πίσω στο '08. Μετά την αναστολή της κινητοποίησης και κάνοντας την αποτίμησή μας, διαπιστώσαμε πολλά κακώς κείμενα που είχαν δημιουργηθεί, επειδή κάποιοι ανελέητοι ανθρωποφύλακες κάνοντας κατάχρηση εξουσίας και βασιζόμενοι στον εκφοβισμό και εκβιασμό των κρατουμένων, καταπατούσαν βασικά ανθρώπινα δικαιώματα. Κεκτημένα ετών είχαν αρχίσει να εκλείπουν, ο Σ.Κ. μεταφραζόταν κατά το δοκούν και παραβιαζόταν συνεχώς.

Κάποιοι λίγοι αποφασίσαμε να αντισταθούμε και με τη βοήθεια και στήριξη των έξω αρχίσαμε να καταγγέλλουμε και να δημοσιοποιούμε παράλογα και παραβιάσεις. Ένα από όλα αυτά ήταν ο κολπικός έλεγχος. Υπάρχει ένα άρθρο το 23, παρ. 6 στο Σ.Κ. που λέει ότι όταν υπάρχει εύλογη αιτία που να δικαιολογεί ενδοσωματική η ακτινολογική έρευνα, αυτή διενεργείται μόνο από γιατρό, με τους κανόνες της ιατρικής, και μετά από εντολή του αρμόδιου δικαστικού λειτουργού. Αυτό άρχισαν να το χρησιμοποιούν κατά συρροή τα τελευταία 15 χρόνια και κατάντησε πάγιο βασανιστήριο για όλες σχεδόν τις γυναίκες του Κορυδαλλού και της Θήβας. Χωρίς λόγο και αιτία, χωρίς εισαγγελική εντολή, χωρίς γιατρό- ούτε καν νοσοκόμα τις πιο πολλές φορές- σχεδόν όλες υποβάλλονταν σε αυτό, σε οποιαδήποτε εισοδό τους στα δύο καταστήματα. Εκτός απ' τις νεοεισαχθείσες, αυτές που επέστρεφαν από δικαστήρια, νοσοκομεία, άδειες έπρεπε να βασανιστούν κατ' αυτό τον τρόπο και όχι μία φορά. Γινόταν η κολπική έρευνα υποχρεωτικά, συνήθως από γυναίκα υπάλληλο και με σκουριασμένα εργαλεία, κατόπιν ακολουθούσε πολυήμερη κράτηση σε υπόγειο μπουντρούμι- απομόνωση, όπου σε υποχρέωναν να πεις διάφορα καθαρτικά, ανεξάρτητα από προβλήματα υγείας που μπορεί να υπήρχαν, παρακολουθούσαν σε κάμερα τις κινήσεις και κατά την έξοδο από την απομόνωση, ακολουθούσε εκ νέου κολπική για να περάσεις στις πτέρυγες. Ο απόλυτος εξευτελισμός και η ανθρώπινη καταρράκωση στο βωμό του δήθεν ελέγχου για ναρκωτικά. Θυμάμαι αμέτρητες γυναίκες να κλαίνε, να έχουν ψυχολογικά προβλήματα, να αισθάνονται βιασμένες.

Η Κατερίνα Γκουλιώνη μια μέρα αποφάσισε να αντιδράσει και ζήτησε τη βοήθεια και τη συμμετοχή μου για να σταματήσουμε όλο αυτό. Ξεκινήσαμε αρχικά οι δύο μας. Λίγες μέρες μετά η Κατερίνα μετήχθη από τα Διαβατά στη Θήβα και αρνήθηκε κολπικό έλεγχο. Η πολυήμερη κράτηση στο μπουντρούμι, οι συνεχείς απειλές και οι εκβιασμοί, οι χειροπέδες, οι οχλήσεις, δεν την πτόησαν. Μετά από 5-6 μέρες και με παρέμβαση της πρωτοβουλίας για τα δικαιώματα των κρατουμένων που είχε ειδοποιηθεί από εμένα, την έβγαλαν απ' την απομόνωση, απειλώντας την με πειθαρχική κύρωση

για απείθεια. Ειδοποιήθηκαν ευρωπαϊκές επιτροπές ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συνήγορος του πολίτη, γυναικείες οργανώσεις και δημοσιογράφοι. Αυτό το διάστημα αποφυλακίστηκα. Με μια σειρά συνεντεύξεων, το θέμα πήρε μεγάλη έκταση και είχε μεγάλη απήχηση στον κόσμο. Κανείς δε φανταζόταν ότι τόσα χρόνια συνέβαινε κάτι τέτοιο. Δύο μήνες ήταν σε όλα τα ΜΜΕ. Μόνο το αυτί των διευθυντών Θήβας και Κορυδαλλού δεν ίδρωσε και το υπουργείο μασούσε τα λόγια του.

Σιγά-σιγά άρχισαν κι άλλες κρατούμενες ν' αντιδρούν και να αρνούνται. Η Κατερίνα έπρεπε να απομακρυνθεί απ' την Θήβα, να μην ξεσηκώνει και τις άλλες. Δεκαπέντε μέρες πριν το εφετείο της και την επικείμενη αποφυλάκιση της, μετέχθη στην Κρήτη και στο δρόμο πέθανε. Δεμένη με χειροπέδες, εμφανώς χτυπημένη και αβοήθητη. Ο θάνατος της μέχρι σήμερα «άλυτο μυστήριο».

Εγώ ξαναβρέθηκα στη φυλακή με στημένο κατηγορητήριο και για 2 γραμμάρια χασίς καταδικάστηκα σε ισόβια κάθειρξη. Αυτό ήταν το κόστος: ένας θάνατος και μια ισόβια καταδίκη και το πρώτο δεν διορθώνεται.

Τον Αύγουστο του '10 και αφού άλλαξαν δύο υπουργοί, ο Καστανίδης απαίτησε αυστηρή εφαρμογή του άρθρου 23, παρ. 6 του Σοφρωνιστικού Κώδικα.¹ Η δικαιολογία τους ήταν ότι θα περνούσαν ναρκωτικά στη φυλακή και οι άλλοι τρόποι που προτείναμε όπως ακτινολογικό έλεγχο όπου υπήρχε βάσιμη υποψία ή υπερηχογράφημα, είχαν θεωρηθεί ημίμετρα. Σήμερα, 7 μήνες μετά, απεδείχθη ότι δεν περνούν ναρκωτικά με αυτόν τον τρόπο και ότι δεν ήταν τίποτα άλλο από μια καλή δικαιολογία εφαρμογής ενός άτυπου βασανιστηρίου που μόνο σκοπό είχε τον εξευτελισμό και την ψυχική καταρράκωση των γυναικών κρατουμένων.

Η Κατερίνα δεν είναι πια κοντά μας, αλλά η απόφαση της να μην διαπραγματευτεί την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, δικαιώθηκε. Κι όπως πολύ σωστά έλεγε «*αρκεί έστω μια ν' αντιδράσει για να μπει φραγμός στις ανελέητες ορέξεις του κάθε αμόρφωτου βασανιστή ανθρωποφύλακα, που επειδή φοράει μια στολή νομίζει ότι είναι εξουσία*».

Η Κατερίνα δε θα ξεχαστεί. Ο αγώνας της δε θα πάει χαμένος. Όσο για μένα, σύντομα θα απεγκλωβιστώ γιατί η ποινή μου είναι πλασματική, για να λυγίσω, να σπάσω, να ξεχάσω τον ακτιβισμό των φυλακών. Πολλά ακόμα πρέπει να πάψουν ή να διορθωθούν. Το χρωστάω στην Κατερίνα και σε όσους άλλους βασανίζονται.

Μαριάνθη Πατσελή
γυναικείες φυλακές Ελαιώνα Θηβών

---

1. «...ο κρατούμενος θα υποβάλλεται σε σωματική έρευνα σε ιδιαίτερο χώρο, από δύο τουλάχιστον υπαλλήλους του ίδιου φύλου, με τρόπο τέτοιο που δεν θίγει την αξιοπρέπεια του. Στην περίπτωση που υπάρχει εύλογη αιτία η οποία δικαιολογεί ενδοσωματική ή ακτινολογική έρευνα, τότε αυτή θα γίνεται, μετά από εντολή του αρμόδιου δικαστικού λειτουργού και μόνο από γιατρό...».

επίλογος

Το ζήτημα των γυναικείων φυλακών ανακύπτει κατά περιόδους με αφορμή συνήθως ακραίες περιπτώσεις καταγγελιών ή συμβάντων όπως ο θάνατος της Κατερίνας Γκουλιώνη. Μετά το θάνατό της πραγματοποιήθηκαν σειρά από εκδηλώσεις μνήμης και αλληλεγγύης σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Στο πλαίσιο αυτών, αναδείχθηκαν σημαντικά ζητήματα που αφορούν τον έγκλειστο γυναικείο πληθυσμό και τις άθλιες συνθήκες κράτησής τους. Οι κολπικοί έλεγχοι, οι ανύπαρκτες συνθήκες υγιεινής, ο υπερπληθυσμός κυρίως στις πτέρυγες των τοξικομανών, η έλλειψη ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης (παρά το γεγονός ότι πολλές γυναίκες πάσχουν από AIDS και ηπατίτιδα ενώ άλλες αντιμετωπίζουν σοβαρά γυναικολογικά προβλήματα) και η αθρόα χορήγηση ψυχοφαρμάκων ως «πανάκεια» για όλα τους τα προβλήματα, υποβιβάζουν και μειώνουν τα σώματά τους σε αιχμάλωτα πεδία παραβίασης και εξόντωσης του εαυτού.

Ωστόσο θεωρούμε ότι ένα ακόμα βασικό σημείο που αναδείχθηκε είναι η ελλιπής με ένα τρόπο ενασχόληση του ευρύτερου κινήματος με το ζήτημα των γυναικείων φυλακών αλλά και των ιδιαίτερων συνθηκών και νοημάτων που συνεπάγεται η γυναικεία φυλάκιση από τη μία σε επίπεδο λόγου κι από την άλλη στη πράξη, σε επίπεδο πρακτικών έκτισης της ποινής. Παρά το γεγονός ότι πραγματοποιούνται δυναμικές κινήσεις αλληλεγγύης για τους φυλακισμένους, δεν φαίνεται να αναδεικνύεται ότι ο πληθυσμός αυτός αποτελείται από άτομα και των δύο φύλων. Οι γυναίκες κρατούμενες αποτελούν μέχρι σήμερα «παράρτημα» του λόγου περί έγκλειστου πληθυσμού κατά τρόπο ανάλογο με αυτόν που οι γυναικείες φυλακές αποτελούν παράρτημα των ανδρικών και οι κρατούμενες παραμένουν τυχαία συστατικό μιας γενικής πληθυντικού, των κρατουμένων.

Στην παρούσα κοινωνική, οικονομική και πολιτική συγκυρία, σε μια συνθήκη σταδιακής συστημικής και θεσμικής αποδιάρθρωσης, κλιμακούμενης κοινωνικής υποδούλωσης και λεηλασίας, η εξουσία έχει ανάγκη, περισσότερο από ποτέ, να αποβάλλει τα ταξικά απόβλητα που η ίδια έχει δημιουργήσει. Η φυλακή, εκδικητικός τιμωρός για όσους δε συμμορφώνονται και αποθήκη περιττών εργατικών χεριών, παίζει καθοριστικό ρόλο σ' αυτή τη διαδικασία. Μέσα από τον εγκλεισμό των υποκειμένων συμβάλλει στον κατακερματισμό του κοινωνικού ιστού, την απομόνωση και την εξόντωση των απείθαρχων.

Είναι απαραίτητο να γκρεμίσουμε τους τοίχους της σιωπής και της απομόνωσης των φυλακισμένων, να χτίσουμε διαύλους επικοινωνίας από μέσα προς τα έξω και αντιστρόφως. Να αναδείξουμε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις αντιφάσεις του σωφρονιστικού συστήματος, να συγκροτήσουμε ισχυρές σχέσεις αλληλεγγύης δημιουργώντας συνθήκες κοινωνικής ορατότητας για όσους και όσες βρίσκονται έγκλειστοι, στηρίζοντας τις διεκδικήσεις και τους αγώνες που διεξάγουν. Για τη χειραφέτηση των υποκειμένων από κάθε μορφή καταπίεσης, τόσο εντός όσο και εκτός των τειχών, μέχρι το γκρέμισμα και της τελευταίας φυλακής.

βιβλιογραφία

Αβδελά, Έφη, *Δια Λόγους Τιμής: Βία, Συναισθήματα και Αξίες στη Μετεμφυλιακή Ελλάδα*, Νεφέλη, Αθήνα 2006.

Αρχιμανδρίτου, Μαρία, *Γυναίκες και έκτιση των ποινών - Από την ιστορία του 16ου στη θεωρία του 19ου αιώνα*, Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 2001.

Δέμελη (Τουλίνα) Παναγιώτα, *Μάνες υπό περιορισμό: Μητρικές αναπαραστάσεις σε μια γυναικεία φυλακή*, Διδακτορική Διατριβή, Μυτιλήνη 2007

Κουκουτσάκη Αφροδίτη, *Εικόνες Φυλακής*, Πατάκη, Αθήνα 2006.

Παπαδούκα Ολυμπία, *Γυναικείες Φυλακές Αβέρωφ*, Διογένης, Αθήνα 2006

